

Projekt

z dnia 11 października 2023 r.

Zatwierdzony przez

**Uchwała Nr LIII.417.2023
Rady Gminy Baruchowo**

z dnia 18 października 2023 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Gminy Baruchowo na lata 2024-2027

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023r. poz. 40 ze zm.¹⁾) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 ze zm.²⁾) uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Baruchowo na lata 2024-2027 w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Baruchowo.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni po ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa.

Przewodniczący Rady Gminy
Baruchowo

Jarosław Komorek

¹⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2023 r. poz. 572, poz. 1463 i poz. 1688.

²⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2023 r. poz. 951 i poz. 1688.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Baruchowo na lata 2024-2027

Baruchowo 2023

Zamawiający:

Gmina Baruchowo
Baruchowo 54
87-821 Baruchowo

Wykonawca:

Westmor Consulting Urszula Wódkowska
Biuro: ul. Królewiecka 27, 87-800 Włocławek
Siedziba: ul. 1 Maja 1A, 87-704 Bądkowo

Zespół autorów pod kierownictwem Karoliny Drzewieckiej –
Kierownika Projektu:
Joanna Kaszubska – Konsultant
Mateusz Grzelak – Młodszy Analityk

Spis treści

Spis treści.....	3
1. Wstęp.....	4
2. Podstawa prawna opracowania programu opieki nad zabytkami.....	5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	6
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	8
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	8
4.2. Relacje programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	9
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	12
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie Gminy (analiza dokumentów programowych gminy).....	12
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy.....	15
5.2.1. Zarys historii obszaru Gminy.....	16
5.2.2. Krajobraz kulturowy.....	21
5.2.3. Zabytki nieruchome.....	27
5.2.4. Zabytki ruchome.....	28
5.2.5. Zabytki archeologiczne.....	29
5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych.....	31
5.2.7. Dziedzictwo niematerialne.....	32
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	37
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	39
5.4.1 Stan zachowania zabytków znajdujących się Gminnej Ewidencji Zabytków.....	41
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy.....	43
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego – analiza szans i zagrożeń.....	48
7. Założenia programowe.....	50
7.1. Priorytety programu opieki nad zabytkami.....	50
7.2. Kierunki działań i zadania programu opieki.....	50
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami.....	52
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami.....	53
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.....	54
11. Załączniki.....	57
Spis tabel, rysunków, załączników.....	67

1. Wstęp

Dziedzictwo kulturowe stanowi dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, a także dorobek czasów współczesnych. Jest to wartość materialna i niematerialna określająca nasze pochodzenie i kulturę. Na dorobek ten składają się zarówno elementy przyrodnicze, jak również wytwory i osiągnięcia cywilizacyjne ludzkości, m.in. w zakresie nauki, sztuki, architektury czy techniki. Elementem dziedzictwa kulturowego są zabytki, w tym: zabytki ruchome, zabytki nieruchome oraz zabytki archeologiczne. Są one nie tylko cennym źródłem informacji nt. życia naszych przodków, ale również ważnym elementem rozwoju społeczno-gospodarczego, bowiem bogate i różnorodne dziedzictwo kulturowe stanowi, istotną dla rozwoju lokalnych samorządów, atrakcję turystyczną. Dziedzictwo kulturowe jest zatem fundamentem tożsamości danej społeczności, dlatego ważna jest jego ochrona w celu zachowania tego dorobku dla przyszłych pokoleń.

Obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami wynika z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przyjęty w formie uchwały program stanowi element polityki samorządowej i służy podejmowaniu działań w zakresie inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego, a także promowania dziedzictwa kulturowego. Powinien być narzędziem mającym na celu eksponowanie walorów krajobrazu kulturowego, jak również wykorzystanie dorobku kulturowego na cele społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Głównym odbiorcą programu jest lokalna społeczność, w tym właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych, ale także wszyscy mieszkańcy danej jednostki samorządu terytorialnego, którzy poprzez swoją działalność, wpływają na zachowanie i pielęgnowanie dziedzictwa kulturowego danego obszaru.

Celem opracowania **Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Baruchowo na lata 2024-2027** jest dążenie do poprawy stanu zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego, a przez to zachowanie piękna krajobrazu kulturowego. Program ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy Baruchowo. Wskazane w Programie działania są skierowane na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Głównymi odbiorcami niniejszego dokumentu są mieszkańcy gminy, którzy bezpośrednio odczuwają efekty jego wdrażania. Poprzez działania edukacyjne, realizacja Programu może budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości oraz zacieśnia procesy integracyjne w społeczności lokalnej.

Reasumując, przedmiotem niniejszego opracowania jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy Baruchowo, a celem jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami.

2. Podstawa prawna opracowania programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i opracowania programu opieki nad zabytkami jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 ze zm.). Ustawa określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków.

Ustawa wprowadza obowiązek sporządzania programów przez samorządy, zarówno na szczeblu wojewódzkim, powiatowym, jak i gminnym. W myśl art. 87 ustawy, programy opieki nad zabytkami opracowywane są na 4 lata i mają na celu w szczególności:

1. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
2. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
3. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
4. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
5. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
6. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z realizacji programu zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) co 2 lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

Poprzednim obowiązującym programem opieki nad zabytkami dla gminy był Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Baruchowo na lata 2020-2023 przyjęty uchwałą nr XXII.163.2020 Rady Gminy Baruchowo z dnia 12 listopada 2020 r.

W dokumencie określone zostały następujące priorytety i kierunki działań realizacji programu:

- Priorytet I. Ochrona dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego:
 - Zahamowanie procesu degradacji zabytków i poprawa stanu ich zachowania,
 - Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne,
 - Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
- Priorytet II. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego:
 - Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.
- Priorytet III. Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości:
 - Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym,
 - Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym,
 - Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym,
 - Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej.

Gmina Baruchowo opiekę nad zabytkami realizowała przede wszystkim w formie działań z zakresu utrzymania i eksploatacji obiektów zabytkowych i kulturowych m.in. wymiana okien w kościele pw. Świętej Trójcy w Kłotnie oraz popularyzacji wiedzy, edukacji, historii i dziedzictwa kulturowego najbliższego regionu wśród mieszkańców i turystów.

Gmina posiada również opracowany plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki w Polsce objęte zostały ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Art. 5 Konstytucji RP brzmi: *„Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”*. Zaś w art. 6 ust.1 Konstytucji RP czytamy: *„Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego*

dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”. Natomiast art. 86 Konstytucji RP wskazuje, że *„każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie”*.

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest wspomniana ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 ze zm.). Ustawa określa m.in. przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi. Zgodnie z art. 3 ww. ustawy zabytek to *„nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”*. Zabytki dzielą się na trzy zasadnicze grupy:

- zabytki nieruchome – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości;
- zabytki ruchome – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych;
- zabytki archeologiczne – zabytki nieruchome, będące powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożone z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytki ruchome, będące tym wytworem.

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. Zadania publiczne o charakterze ponadgminnym określa ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2023 poz. 40 ze zm.).

Z punktu widzenia niniejszego opracowania istotne jest uwzględnienie innych uregulowań prawnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, które znajdują się w wielu obowiązujących ustawach, w tym w:

- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2023 poz. 977),
- ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. 2023 poz. 682, ze zm.),
- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2022 poz. 2556, ze zm.),
- ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2023 poz. 1336),
- ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. 2023 poz. 344, ze zm.),
- ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. 2020 poz. 194),

- ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. 2023 poz. 571).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

- ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. 2022 poz. 385),
- ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 2022 poz. 2393).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 2020 poz. 164, ze zm.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022

Dokument stanowi załącznik do uchwały nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. (poz. 808). Głównym celem projektu Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami, poprzez realizację trzech celów szczegółowych, podzielonych na następujące kierunki działań:

Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym;
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym;

Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami;
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego;

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości;
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Cele gminy Baruchowo w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego są spójne z celami na szczeblu krajowym i wpisują się przede wszystkim w cel strategiczny 2 i 3 oraz wzmacniają realizację kierunków działań w nich zawartych.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 przyjęta została uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. (M.P. z 2020 r. poz. 1060). Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 jest jednym z instrumentów realizacji

Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju oraz jedną z dziewięciu horyzontalnych zintegrowanych strategii rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Projekt Strategia zakłada trzy cele szczegółowe, które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami oraz rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej,
2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę oraz wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą,
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych oraz wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

Założenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Baruchowo na lata 2024-2027 wpisują się w cele i założenia przyjęte w powyższym Dokumencie, głównie poprzez realizację celu szczegółowego 2.

4.2. Relacje programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+

Strategia przyjęta została uchwałą nr XXVIII/399/20 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 21 grudnia 2020 r.

Celem nadrzędnym Strategii jest „Jakość życia typowa dla wysokorozwiniętych regionów europejskich”.

Powyższy cel zamierza się osiągnąć poprzez koncentrację działań w czterech obszarach tematycznych rozwoju oraz realizacji celów określonych w ich ramach.

— Obszar Społeczeństwo:

- Cel 1. Skuteczna edukacja,
- Cel 2. Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo.

— Obszar Gospodarka:

- Cel 3. Konkurencyjna gospodarka.
- Obszar Przestrzeń:
 - Cel 4. Dostępna przestrzeń i czyste środowisko,
- Obszar Spójność:
 - Cel 5. Spójne i bezpieczne województwo.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Baruchowo na lata 2024-2027 wpisuje się w obszar Przestrzeń, w cel 4. Dostępna przestrzeń i czyste środowisko, którego jedynym z celów operacyjnych jest Przestrzeń kulturowa. Zakłada on ochronę, zachowanie, odnowę, wzmacnianie i promocję dziedzictwa kulturowego województwa oraz adaptację obiektów dziedzictwa kulturowego dla celów publicznych i komercyjnych. Dodatkowo wśród kluczowych projektów województwa wskazano na wsparcie opieki nad zabytkami województwa kujawsko-pomorskiego, w tym wsparcie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych prowadzonych przy obiektach zabytkowych. Wspólnie, dokumenty te przyczynią się do zachowania dziedzictwa kulturowego województwa kujawsko-pomorskiego.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Obecnie obowiązującym Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego jest ten przyjęty uchwałą nr XI/135/03 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 26 czerwca 2003 r. Dokument określa cele i kierunki rozwoju regionu, wskazuje szczegółowe zasady organizacji przestrzennej województwa oraz formułuje kierunki polityki przestrzennej. Stanowi element systemu planowania przestrzennego i pełni w nim funkcję koordynacyjną między planowaniem krajowym a planowaniem lokalnym.

Celem głównym zagospodarowania przestrzennego województwa jest „Zbudowanie struktur funkcjonalno–przestrzennych podnoszących konkurencyjność regionu i jakość życia mieszkańców”.

1. Zwiększenie atrakcyjności regionu w wymiarze europejskim jako pochodnej jego walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego, wysokich standardów życia mieszkańców, wysoce sprawnych systemów infrastruktury technicznej, dogodnych powiązań ze światem zewnętrznym,
2. Przyspieszenie rozwoju największych miast regionu jako aktywnych biegunów wzrostu, stymulujących wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w ich otoczeniu,
3. Modernizacja struktury przestrzenno-funkcjonalnej regionu osiągnięta w następstwie rozwoju miast średnich (Włocławek, Grudziądz, Inowrocław), a także pozostałych miast powiatowych, jako węzłów systemów transportowych i teleinformacyjnych oraz obszarów z unikatowymi walorami środowiska przyrodniczego i predyspozycjami do użytkowania rekreacyjnego.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Baruchowo na lata 2024-2027 wpisuje się w cel. 1. Zwiększenie atrakcyjności regionu w wymiarze europejskim jako pochodnej jego walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego, wysokich standardów życia mieszkańców, wysoce sprawnych systemów infrastruktury technicznej, dogodnych powiązań ze światem zewnętrznym. Zapisy zawarte w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego odnoszące się do opieki nad zabytkami zostały uwzględnione przy sporządzaniu Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Baruchowo na lata 2024-2027.

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2021-2024

Program przyjęty został uchwałą nr XXXI/451/21 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 26 kwietnia 2021 r.

W programie określono następujące cele główne i operacyjne oraz kierunki działań:

- Cel główny: Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo:
 - Cel operacyjny 1. Kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe:
 - 1.1. Kierunek działań: Popularyzacja wiedzy o znaczeniu i konieczności ochrony,
 - 1.2. Kierunek działań: Edukacja,
 - 1.3. Kierunek działań: Promocja,
 - 1.4. Kierunek działań: Dokumentacja i popularyzacja.
- Cel główny: Dostępna przestrzeń i czyste środowisko:
 - Cel operacyjny 2. Przestrzeń kulturowa:
 - 1.1. Kierunek działań: Ochrona,
 - 1.2. Kierunek działań: Prace konserwatorskie i restauratorskie,
 - 1.3. Kierunek działań: Dokumentacja i badania.

Świadoma reinterpretacja dziedzictwa jest elementem budowy wspólnej tożsamości i przyczynia się do tworzenia więzi międzyludzkich i zaufania, które ułatwia interakcje oraz współdziałanie, jest kluczowym czynnikiem rozwoju kapitału społecznego. Jedynie zadbane, dobrze eksponowany obiekt jest postrzegany przez społeczeństwo jako wartość. Zabytek pojmowany w ten sposób oddziałuje na stan gospodarki i przyczynia się do rozwoju społeczno-gospodarczego regionu, podnosi jego walory i wzmacnia jego pozycję. Działania zawarte w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Baruchowo na lata 2024-2027 są spójne z kierunkami działań zawartymi w wojewódzkim Programie opieki nad zabytkami.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie Gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Strategia Rozwoju Gminy Baruchowo na lata 2021-2027

Strategia Rozwoju Gminy Baruchowo przyjęta została uchwałą nr XXXVII.298.2022 Rady Gminy Baruchowo z dnia 20 kwietnia 2022 r.

Wizja rozwoju gminy brzmi następująco: w roku 2027 Gmina Baruchowo jest miejscem atrakcyjnym dla mieszkańców, turystów i inwestorów z dobrze rozwiniętą infrastrukturą społeczną, komunikacyjną, techniczną i rekreacyjną, dbająca o swoje środowisko przyrodnicze i kulturowe.

W ramach Strategii określono 3 cele strategiczne w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym:

Wymiar społeczny:

1. Wzrost jakości życia mieszkańców oraz zwiększenie atrakcyjności osiedleńczej gminy;

Wymiar gospodarczy:

2. Rozwój sektora turystycznego i gospodarczego oraz sprawnej infrastruktury technicznej;

Wymiar przestrzenny (środowisko i infrastruktura):

3. Ochrona środowiska oraz budowanie harmonijnego ładu przestrzennego.

Wymiary rozwojowe Gminy są zależne od siebie i wzajemnie się przenikają. Zadania i cele zrealizowane w jednym wymiarze rozwojowym wpływają na realizację zadań i celów w innym, dzięki czemu powstaje efekt synergii wzmacniający osiągnięcie wymaganych wskaźników, co tylko przyspiesza realizację określonej wizji rozwoju Gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Baruchowo wpisuje się głównie w cel 1. Wzrost jakości życia mieszkańców oraz zwiększenie atrakcyjności osiedleńczej gminy, w ramach którego określony został cel operacyjny 1.2. Rozwój infrastruktury społecznej, w tym obiektów instytucji kultury. Wyznacza on taki kierunek rozwoju jak wzmocnienie oferty kulturalno-turystycznej Gminy, zakładający m.in. poprawę stanu obiektów zabytkowych, poprawę stanu obiektów instytucji kultury, zwiększenie dostępności do oferty kulturalnej czy lepszą świadomość na temat walorów krajobrazowo-turystycznych i kultury Gminy. Wobec powyższego oba dokumenty są ze sobą spójne

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Baruchowo

Obowiązujące Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Baruchowo przyjęło uchwałą nr XXXVII.293.2022 Rady Gminy Baruchowo z dnia 20 kwietnia 2022 r.

Podstawowym celem sporządzania Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego jest określenie polityki przestrzennej gmin, w tym miejscowych zasad zagospodarowania przestrzennego.

Z zapisów zawartych w wyżej wymienionym Studium wynika, że dla Gminy Baruchowo dziedzictwo kulturowe oraz zabytki stanowią ważną część układu funkcjonalno-przestrzennego terenu. W dokumencie wskazano zabytki na terenie gminy oraz zasady ich ochrony. Podstawowym warunkiem rozwoju zagospodarowania, wynikającym z wartości kulturowych, jest stała weryfikacja stanu zabytków na obszarze gminy i podjęcie decyzji dotyczących ich ochrony, co jest niezbędne dla uporządkowania istniejącego zagospodarowania i podniesienia poziomu estetycznego wizerunku Gminy.

Na terenie gminy wyznaczono następujące obszary ochrony konserwatorskiej:

- obszar objęty ochroną konserwatorską – obejmujący obiekty wpisane do rejestru zabytków,
- obszar objęty ochroną konserwatorską ekspozycji – obejmujące tereny bezpośrednio przylegające do obiektów i zespołów zabytkowych (zespół dworsko-parkowy w Baruchowie, kościół parafialny w Kłótnie, park dworski w Zakrzewie, zespół dworsko-parkowy w Zawadzie Nowej),
- obszar ochrony krajobrazu kulturowego wsi Świątkowice i Okna – Celem ochrony historycznego układu przestrzennego jest trwałe utrzymanie i wyeksponowanie historyczno-kulturowej fizjonomii wsi o zachowanym historycznym układzie ruralistycznym wraz z wypełniającą ją zabudową o wartościach kulturowych.

W Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Baruchowo uwzględniono ustalenia wynikające ze Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Baruchowo.

Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego

Zapisy odnoszące się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, są wystarczające i umożliwiają ochronę zabytków w dostateczny sposób.

Zapisy prawa miejscowego dotyczą m.in. przekształceń i rozwoju przestrzennego, wprowadzają zapisy dotyczące nowo powstającej zabudowy opartej na kontynuacji form przestrzennych i architektonicznych w zgodzie z już istniejącą zabudową poprzez m.in. wielkość i sposób zagospodarowania parceli, rodzaj, kształt i proporcje budynków czy detali architektonicznych. Spowoduje to harmonijny rozwój nowej zabudowy przy zachowaniu i ochronie istniejących obiektów zabytkowych.

Wobec powyższego Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Baruchowo jest zgodny z miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, w których zawarto ustalenia odnoszące się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Wykaz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zamieszczono w tabeli poniżej.

Tabela 1. Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania miejscowego na terenie gminy Baruchowo

Lp.	Uchwała	Nazwa	Zapisy odnoszące się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej
1.	Uchwała nr XI/64/2003 z dnia 16.10.2003 r.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmującego teren wyodrębniony z części gminy Baruchowo powiat wrocławski, położone w miejscowości Baruchowo,	§ 8. W zakresie ochrony wartości kulturowych ustala się, iż w przypadku odkrycia w trakcie prac ziemnych relikwów kultury materialnej należy wstrzymać prace, powiadomić o odkryciu właściwe służby ochrony zabytków, a teren udostępnić do badań archeologicznych zrealizowanych na koszt inwestora
2.	Uchwała nr XI/65/2003 z dnia 16.10.2003 r.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmującego tereny wyodrębnione z części gminy Baruchowo powiat wrocławski, położone w miejscowości Baruchowo, Boża Wola	§ 8. W zakresie ochrony wartości kulturowych ustala się, iż w przypadku odkrycia w trakcie prac ziemnych relikwów kultury materialnej należy wstrzymać prace, powiadomić o odkryciu właściwe służby ochrony zabytków, a teren udostępnić do badań archeologicznych zrealizowanych na koszt inwestora
3.	Uchwała nr XI/66/2003 z dnia 16.10.2003 r.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmującego teren wyodrębniony z części gminy Baruchowo powiat wrocławski, położone w miejscowości Trzebowo	§ 8. W zakresie ochrony wartości kulturowych ustala się, iż w przypadku odkrycia w trakcie prac ziemnych relikwów kultury materialnej należy wstrzymać prace, powiadomić o odkryciu właściwe służby ochrony zabytków, a teren udostępnić do badań archeologicznych zrealizowanych na koszt inwestora
4.	Uchwała nr XXIV.197.2021 z dnia 19.01.2021 r.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Baruchowo dla obszaru położonego w miejscowości Goreń Duży	§ 7. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej – nie występuje potrzeba określania.
5.	Uchwała nr XXIV.198.2021 z dnia 19.01.2021 r.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Baruchowo dla obszaru położonego przy drodze powiatowej w miejscowości Skrzyńki	§ 7. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej – nie występuje potrzeba określania.
6.	Uchwała nr XXXIII.256.2021 z dnia 21.12.2021 r.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Baruchowo dla obszaru położonego przy drodze powiatowej w miejscowości Goreń Duży	§ 7. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej: 1) wyznacza się na terenach 5MN/U i 4ML strefę ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego, wpisanego do ewidencji zabytków pod nr AZP 50-50/1 będącego pozostałością pradziejowego i historycznego osadnictwa;

Lp.	Uchwała	Nazwa	Zapisy odnoszące się do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej
			2) ustala się zachowanie i ochronę przy zabudowie i zagospodarowaniu terenów, zgodnie z przepisami odrębnymi.

Źródło: Urząd Gminy Baruchowo

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy

Gmina Baruchowo jest gminą wiejską położoną w południowej części województwa kujawsko-pomorskiego, w powiecie włocławskim. Pod względem fizyczno-geograficznym leży ona na styku Pradoliny Toruńsko-Eberswaldzkiej (Mezoregion Kotlina Płocka), obejmującego centralny i północny obszar gminy i Pojezierza Wielkopolskiego (mezoregion Pojezierze Kujawskie) obejmującego pozostałą – południową część gminy. Położona jest w odległości ok. 110 km od Bydgoszczy, ok. 70 km od Torunia i ok. 23 km od Włocławka.

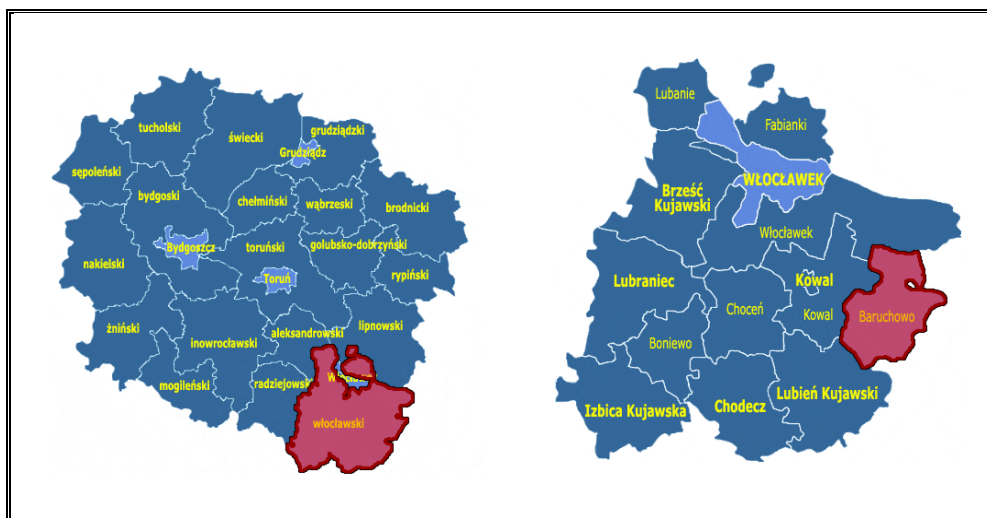
Pod względem etnograficznym gmina Baruchowo położona jest na Kujawach, które zwyczajowo rozdziela się na wschodnie ze stolicą we Włocławku i zachodnie ze stolicą w Inowrocławiu. Rozbicie to wyróżnia się ze względu na różnice kulturowe, które nastąpiły wskutek podziału Kujaw najpierw w średniowieczu na dwa województwa, a następnie podczas rozbiorów, gdzie ich teren został podzielony pomiędzy zabór pruski i rosyjski.

Gmina Baruchowo graniczy z:

- gminą wiejską Włocławek, powiat włocławski, województwo kujawsko-pomorskie,
- gminą wiejską Nowy Duninów, powiat płocki, województwo mazowieckie,
- gminą wiejską Gostynin, powiat gostyński, województwo mazowieckie,
- gminą wiejską Lubień Kujawski, powiat włocławski, województwo kujawsko-pomorskie,
- gminą wiejską Kowal, powiat włocławski, województwo kujawsko-pomorskie.

Gmina podzielona jest na następujące sołectwa: Grodno, Kurowo-Kolonia, Nowa Zawada, Zakrzewo, Kurowo-Parcele, Kłotno, Goreń, Skrzynki, Baruchowo, Patrówek, Zawada-Piaski, Świątkowice, Okna, Boża Wola i Lubaty.

Rysunek 1. Położenie gminy Baruchowo na tle województwa kujawsko-pomorskiego i powiatu włocławskiego

Źródło: <http://gminy.pl/> (dostęp: 10.08.2023 r.) do poprawy

5.2.1. Zarys historii obszaru Gminy¹

Obszar gminy Baruchowo swym rodowodem sięga okresu przedhistorycznego. Teren ten zamieszkały był już w prehistorii, o czym świadczą liczne znaleziska archeologiczne w postaci licznych śladów osadnictwa i osad.

Historia gminy jest silnie związana z historią Kujaw. Pierwsze informacje na temat obszaru gminy pochodzą z roku 1226, kiedy to wzmiankowana zostaje wieś Kłotno. Natomiast pierwsza wzmianka o miejscowości Baruchowo pochodzi z roku 1388, kiedy to wspomniano o wsi Baruchowo, która przynależała do parafii Kłotno, jako dziedziczna podczaszego Marcina i podkomorzego ziemi dobrzyńskiej Mikołaja. Później właścicielami Baruchowa byli Baruchowscy, Świętosławscy, Kucińscy, Moszczeńscy, Dąmbscy, a w końcu (od lat trzydziestych XIX w. do 1945 r.) Kretkowscy.

Ród Kretkowskich znany był nie tylko na Kujawach. Maria Kretkowska (1863-1947), była animatorką szkolnictwa ludowego, działaczką społeczną, znaną z licznych działań charytatywnych, przewodniczącą Krajowej Organizacji Ziemianek Polskich.

W 1267 r. po śmierci Kazimierza Konradowica obszar gminy znalazł się w księstwie brzesko-kujawskim, wchodząc w skład kasztelanii brzeskiej. W wyniku rozbicia dzielnicowego na przełomie XII i XIII w. ziemie te znalazły się pod panowaniem Władysława Łokietka, a następnie od wojny polsko-krzyżackiej w latach 1327–1337 do 1343 r. pod panowaniem krzyżaków. Do połowy XIV w. obszar gminy i całe Kujawy poddane były okresowi licznych niepokojów wewnętrznych i zewnętrznych oraz wojen, związanych przede wszystkim

¹ *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Baruchowo*, Załącznik nr 1 do uchwały nr XXXVII.293.2022 Rady Gminy Baruchowo z dnia 20 kwietnia 2022 r. str. 54-55; <https://baruchowo.pl/rys-historyczny.html> (dostęp: 10.08.2023 r.)

z osiedlonymi w Ziemi Chełmińskiej Krzyżakami. Okres szybkiego rozwoju społeczno-gospodarczego terenów gminy przypada na II połowę XIV wieku. Kończy się on wraz z kolejnym konfliktem z Zakonem Krzyżackim na początku XV wieku.

Przez cały okres średniowiecza aż do XVII wieku obszar gminy rozwijał się wolniej od pozostałych regionów. Z powodu słabych gleb, oddzieleniu ich od rzeki Wisły pasmem lasów, a także oddalenie od szlaków lądowych osadnictwo na terenie obecnej gminy rozwijało się również słabiej niż w innych regionach Kujaw.

Osadnictwu nie sprzyjały także często toczzone wojny i związane z nimi przemarsze wojsk. Kryzys pierwszej połowy XVII w., na który nałożyły się dodatkowo zniszczenia wojenne związane przede wszystkim z potopem szwedzkim, spowodowały zubożenie i wyludnienie Kujaw oraz okres względnego zastoju społeczno-gospodarczego. Kolejne zniszczenia przyniosły pierwsze lata XVIII w., związane z przemarszem przez teren Kujaw wojsk polskich, szwedzkich, saskich, rosyjskich, związanych z toczoną wojną północną. Wtedy to wieś Baruchowo, należąca w owym czasie do Anny Kretkowskiej, została spalona podczas przemarszu wojsk szwedzkich. Dodatkowo w roku 1707 po zdobyciu przez kozaków Włocławka dokonali oni złupienia okolicznych obszarów. Obok konfliktów wojennych spustoszenie siały również szerzące się w ich czasie choroby.

Sytuacja polityczna unormowała się w roku 1710 i od tego czasu na terenie gminy rozpoczął się okres względnego spokoju i szybki wzrost osad wiejskich, głównie na skutek osadnictwa olenderskiego, które wprowadzono m.in. w Gorenium (Goryniu), Leonowie i Załużkowie (Zaluśkowie), w oparciu przede wszystkim o osadników olenderskich i pruskich, którzy zagospodarowywali tereny podmokłe i leśne oraz również byli osiedlani na terenach istniejących wsi, wyludnionych podczas wojen i epidemii.

Pod koniec XVIII w. wzmiankowane zostają prywatne osady jak Skrzyńki, Okna i Zakrzewek.

Od roku 1793 po II rozbiórce Polski obszar gminy znalazł się w zaborze Pruskim, a następnie od roku 1807 – w granicach Księstwa Warszawskiego. Po upadku Napoleona znalazł się on w utworzonym Królestwie Polskim, które po upadku powstania listopadowego zostało włączone do Imperium Rosyjskiego.

Podczas powstań niepodległościowych (listopadowego w 1830 roku i styczniowego w 1863 r., które swym zasięgiem objęły także powiat włocławski, w tym obszar gminy Baruchowo), licznie udział w nich brali chłopci z okolic Baruchowa i Gorenia, którzy odznaczyli się męstwem podczas walk i potyczek.

Okres I i II wojny światowej nie przyniósł znacznych zniszczeń, a konflikty ominęły ten obszar, nie wyrządzając żadnych poważniejszych szkód.

13 lutego 1945 roku obszar gminy zajęła armia sowiecka. W tym czasie powstał Urząd Gminy w Kłótnie (obecnie Kłotno), stając się siedzibą gminy do roku 1976, kiedy to ze względu na urzędujący ówczesnie podział terytorialny ziemie gminy Baruchowo włączone zostały do gminy Kowal.

1 stycznia 1984 roku w oparciu o zarządzenie ministra administracji i gospodarki przestrzennej z obszaru gminy Kowal wyłączono m.in. wsie Baruchowo, Kłotno, Skrzynki oraz Goreń i utworzono gminę Baruchowo, tym razem z siedzibą w Baruchowie, która odzyskała tym samym status gminy wiejskiej oraz stała się samodzielnym ośrodkiem administracji. Począwszy od początku roku 1991 całe terytorium gminy Baruchowo znajduje się w powiecie włocławskim w województwie kujawsko - pomorskim.

Rysunek 2. Okolice dzisiejszej gminy Baruchowo na mapie z 1843 r.

Źródło: Topograficzna karta Królestwa Polskiego wyd. w r. 1843 z datą 1839, oprac. przez Kwatermistrzostwo Generalne W. P. w l. 1822-1831, wykończona przez ros. Korpus Topografów pod kier. gen. Richtera w l. 1832-1843]

Tabela 2. Kalendarium części miejscowości na terenie gminy Baruchowo

Miejscowość	Kalendarium
Baruchowo	— 1388 r. – pierwsze wzmiankowanie wsi w parafii Kłotno jako dziedzicznej Marcina podczaszego i Mikołaja podkomorzego ziemi dobrzyńskiej, — połowa XVI w. – własność Baruchowskich, — 1634 r. – wieś obejmowała 18 domów, — 1662 r. we wsi było 6 domów, — 1674 r. we wsi było 7 domów szlacheckich i 3 plebejskie, — XVII w. własność Moszczyńskich i Dąbskich, — 1775 r. – we wsi było 15 domów, — 1779 r. wieś z młynem, zamieszkała przez 91 osób, własność Walentego Moszczyńskiego, — 1827 r. we wsi 21 domów, 174 mieszkańców, w skład dóbr Baruchowo wchodziły wówczas: Kretki, Leonowo, Okna, Trzebowo, Lubaty, Czarne, Trzebówek, Zakrzewo, Zakrzewiec, Okna, Skrzynki, Skrzyneczki, Strzały, Radziszewo i Cieślikowo, — Po 1830 r. majątek Baruchowo powiązany z kluczem więswickim jako własność Leona Zygmunta Kretkowskiego – radcy województwa mazowieckiego i sędziego pokoju okręgu kowalskiego, — 1836 r. – powstała gmina Baruchowo w powiecie włocławskim, — k. XIX w. – Emilian Kretkowski wybudował zachowany do dzisiaj dwór, — 1925–1393 r. – po śmierci Leona Kretkowskiego własność jego żony Marii ze Strzeszewskich Kretkowiej. — 1939–1945 r. majątkiem zarządza Niemiec Teodor Wechautz, — 1945 r. resztówkę majątku Baruchowo przejął Urząd Gminy Kowal, — do 1969 w dworze znajdowała się szkoła podstawowa, — 1976 r. – w wyniku nowego podziału administracyjnego gmina Baruchowo weszła w skład gminy Kowal, — 1984 r. ponownie utworzono gminę Baruchowo.
Budy Kłócieńskie	— XVIII w. – własność biskupów włocławskich, — 1779 r. – we wsi mieszka 11 mieszkańców.
Czarne	— poł. XIX w. – własność Kretkowskich, — k. XIX w. – własność Mirosławskich, — 1870 r. – wybudowano dwór drewniany, — do 1939 r. – własność braci Bronisława i Zygmunta Mirosławskich,
Goreń	— XVIII w. – założenie osady olenderskiej, — 1793 r. – własność królewska, G. Hollandii.
Grodno	— 1634 r. – we wsi było 9 domów i 1 dom młyński, — 1662 r. – we wsi były 3 domy, — 1674 r. – we wsi mieszka 7 osób pochodzenia szlacheckiego i 29 plebejskiego, — 1775 r. – we wsi było 9 domów, — 1779 r. – we wsi młyn, własność Walentego i Jana Waliszewskich, 63 mieszkańców, — 1938 r. – własność Stanisława Kretkowskiego
Kłotno	— 1266 r. – pierwsze wzmiankowanie, — 1489 r. – wymieniona parafia w Kłótnie, — 1666 r. wybudowano kościół drewniany ufundowany przez Stanisława Niemirę, archidiakona włocławskiego, — XVIII w. – własność biskupów włocławskich, — 1878–1881 r. wybudowano obecny kościół parafialny ufundowany przez Emiliana Kretkowskiego.
Leonowo	— k. XVIII w. – pierwsze wzmiankowanie osady olenderskiej,
Okna	— 1783 r. – budy, własność Franciszka Tokarskiego, wojskiego kowalskiego, — k. XVIII w. – pierwsze wzmiankowanie osady.
Patrowo	— 1634 r. – we wsi było 6 domów, — 1662 r. – we wsi były 2 domy, — 1674 r. – we wsi mieszka 2 szlachciców i 11 plebejuszy, — 1775 r. – we wsi było 11 domów, — 1779 r. – własność dominikanów płockich, we wsi mieszka 41 mieszkańców.

Miejscowość	Kalendarium
Stare Kurowo	— 1634 r. – we wsi było 27 domów, — 1662 r. – we wsi były 23 domy, — 1674 r. – we wsi było 2 szlachciców, 2 szlacheckie zagrody oraz 49 plebejuszy, — 1775 r. – we wsi było 21 domów, — 1779 r. – wieś własnością norbertanek płockich, później Komeckiego, 132 mieszkańców, — 1793 r. – własność K. Buden
Skrzynki	— 1779 r. – własność Franciszka Tokarskiego, wojskiego kowalskiego, we wsi 29 mieszkańców, — 1783 r. – budy, — k. XVIII w. – pierwsze wzmiankowanie osady, — 1938 r. – własność braci Bronisława i Zygmunta Mirosławskich.
Świątkowice	— 1634 r. – wieś z młynem i 8 domami, — 1662 r. – we wsi był 1 dom, — 1674 r. – młyn we wsi opustoszały, wieś zamieszkała przez 10 plebejuszy, — 1775 r. – we wsi było 11 domów, — 1779 r. – we wsi mieszka 72 mieszkańców, własność Zygmunta Kretowskiego.
Zakrzewek	— k. XVII w. – pierwsze wzmiankowanie osady
Zakrzewo	— 1634 r. – dwa działki szlacheckie, we wsi 11 domów, — 1662 r. – we wsi było 8 domów, — 1674 r. – we wsi dwa działki szlacheckie, wieś zamieszkała przez 5 szlachciców i 36 plebejuszy, — 1775 r. – we wsi było 16 domów, — 1779 r. – własność Franciszka Tokarskiego oraz Boruckiego, we wsi mieszka 37 mieszkańców, — 1938 r. – własność Marii Kretkowskiej.
Zaluśkowo	— 1793 r. – wieś samodzielna, później włączona do wsi Zawada.
Zawada	— 1634 r. – we wsi były 4 domy, — 1662 r. – we wsi był 1 dom, — 1674 r. – we wsi mieszkało 2 szlachciców i 22 plebejuszy, — 1775 r. – we wsi było 9 domów, — 1779 r. – własność Teodora Ciechowskiego, w Zawadzie i Lubatach było wówczas 78 mieszkańców, — 1938 r. – własność Kazimierza Święckiego.

Źródło: *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Baruchowo*, Załącznik nr 1 do uchwały nr XXXVII.293.2022 Rady Gminy Baruchowo z dnia 20 kwietnia 2022 r. str. 57-65

Znaki i symbole

Herbem Gminy Baruchowo jest tarcza „hiszpańska” podzielona na dwie części pośrodku w pionie. Po lewej stronie na tle barw narodowych znajduje się zarys połowy drzewa – dębu. Natomiast w części prawej – kłos, który symbolizuje rolniczy charakter gminy, u podnóża którego wyłaniają się trzy półkola (żółty, brązowy i zielony) symbolizujące pola uprawne.

Rysunek 3. Herb gminy Baruchowo

Źródło: <https://baruchowo.pl/herb-gminy-baruchowo.html> (dostęp: 10.08.2023 r.)

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Środowisko kulturowe gminy determinowane jest występowaniem na jej terenie: zabytków archeologicznych, zabytków architektury, założeń parkowych oraz wartości niematerialnych, do których zaliczyć można krajobraz oraz kulturę ludową. Warto podkreślić, że zachowane zasoby dziedzictwa kulturowego gminy stanowią wartości podlegające ochronie prawnej i pozwalają tym samym na wyodrębnienie obszarów o istotnych walorach środowiska kulturowego. Ochrona dóbr kultury materialnej i niematerialnej jest celem polityki przestrzennej, a kształtowanie środowiska kulturowego wpływa na rozwój pozostałych dziedzin regionu, takich, jak: turystyka, rekreacja, osadnictwo czy leśnictwo.

Na terenie gminy funkcjonuje Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji w Baruchowie. Głównymi celami placówki jest pozyskanie i przygotowanie mieszkańców do aktywnego uczestnictwa w kulturze i współtworzenie jej wartości oraz podtrzymywanie i kultywowanie tradycji kulturowych, gminnych i regionalnych. Do podstawowych zadań ośrodka należy:

- prowadzenie wielokierunkowej działalności rozwijającej i zaspokajającej potrzeby kulturalne mieszkańców,
- tworzenie warunków dla rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego i folkloru z uwzględnieniem rękodziela ludowego i artystycznego,
- kształtowanie wzorców aktywnego uczestnictwa w kulturze,
- popularyzowanie wizerunku gminy poprzez udział w konkursach, przeglądach, festiwalach, wystawach itp.,
- organizowanie różnorodnych form edukacji i aktywności kulturalnej,

- organizowanie różnorodnych form działalności kulturalnej we współpracy z placówkami oświatowymi, opiekuńczo-wychowawczymi, Kołami Gospodyń Wiejskich, Gminną Radę Kobiet, OSP itp.,
- upowszechnianie kultury fizycznej,
- świadczenia usług sportowych, rekreacyjnych i rehabilitacyjnych,
- podejmowania inicjatyw organizowania imprez sportowych i kulturalnych na rzecz mieszkańców gminy Baruchowo.

Drugą instytucją kulturalną na terenie gminy jest Gminna Biblioteka Publiczna w Baruchowie. Placówka ta służy rozwijaniu potrzeb czytelniczych i informacyjnych społeczności gminnej, upowszechnianiu wiedzy, rozwoju kultury oraz zapewnia dostęp do materiałów bibliotecznych i informacji mieszkańcom gminy. Stan księgozbioru na koniec 2022 roku wyniósł 17 862 egzemplarze, w tym 8 453 woluminy literatury dla dorosłych, 7 353 woluminy literatury dla dzieci i 2 056 woluminów literatury popularnej. Biblioteka dysponuje również bazą komputerową, w skład której wchodzi 8 komputerów stacjonarnych z dostępem do Internetu dla użytkowników. Jako instytucja kultury organizuje ona różnorodne wydarzenia w tym również kulturowe m.in. udział w ogólnopolskich akcjach bibliotecznych, zajęcia dla przedszkolaków oraz dzieci i młodzieży, zajęcia świetlicowe, spotkania Dyskusyjnego Klubu Książki czy spotkania warsztatowe programu „Ocalimy Świat”.

Ponadto życie kulturalne prowadzone jest w świetlicach wiejskich w miejscowościach: Zawada-Piaski, Kurowo-Kolonia, Grodno, Kłotno, Świątkowice i Skrzynki oraz w remizie Ochotniczej Straży Pożarnej: Goreń-Duży.

Funkcjonujące instytucje kultury odgrywają niezwykle istotną rolę w zapewnianiu mieszkańcom wystarczającego dostępu do kultury. Miejsca te stanowią źródło inspiracji, edukacji oraz rozrywki dla społeczności. Dzięki różnorodności oferowanych wydarzeń instytucje te umożliwiają obywatelom zanurzenie się w różnych dziedzinach sztuki i kultury, niezależnie od ich zainteresowań czy poziomu wiedzy. Ponadto, instytucje kultury często organizują wydarzenia otwarte dla wszystkich, co przyczynia się do integracji społeczności lokalnej oraz kreowania atmosfery współtworzenia i wspólnego doświadczania kultury. Dzięki temu mieszkańcy mają możliwość poszerzania horyzontów, zdobywania nowej wiedzy oraz czerpania radości z artystycznych doświadczeń, co wzbogaca ich życie i umożliwia aktywny udział w kulturalnym życiu społeczności.

Życie kulturalne prowadzone jest również przez niektóre zespoły ludowe, kluby, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia działające na terenie gminy m.in. działające przy Gminnym Ośrodku Kultury, Sportu i Reperacji w Baruchowie:

- Zespół Folklorystyczny „SWOJACY” z Baruchowa, który istnieje i działa od 1999 r. Został on utworzony z inicjatywy Wójta Gminy Pana Stanisława Sadowskiego. Zespół jest jednym z najmłodszych zespołów powstałych na Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej. W repertuarze znajdują się nie tylko pieśni i tańce regionu Kujaw, ale także regionów całej Polski. Zespół prezentuje także tradycje ludowe poprzez widowiska obrzędowe prezentowane na scenach kraju;
- Klub Seniora „Jubilaci”, którego celem jest wspólna integracja osób starszych oraz rozwijanie wspólnych zainteresowań i umiejętności. Seniorzy uczestniczą w organizowanych przez klub licznych wycieczkach autokarowych i rowerowych. W świetlicy organizowane są spotkania m.in. z wnukami z okazji Dnia Babci i Dziadka, Andrzejki, ostatki, jak również spotkania przy ognisku w kącie rekreacyjnym. Tradycją klubu jest robienie do kościoła palmy.
- Klub Kobiet Kreatywnych, do którego należą kobiety aktywne, zaradne i pomysłowe. W jego ramach uczestniczą one w różnego rodzaju spotkaniach i imprezach.

Kluby, stowarzyszenia i organizacje pozarządowe często angażują się w ochronę i zachowanie dziedzictwa kulturowego, takiego jak zabytki architektury, historyczne miejsca czy tradycje kulturowe. Przez podejmowanie działań na rzecz ich konserwacji, działań edukacyjnych i promocyjnych, rozwój turystyki przyczyniają się do zachowania kulturowego dziedzictwa dla przyszłych pokoleń.

Krajobraz kulturowy determinowany jest poniekąd również przez środowisko naturalne i występujące na danym obszarze tereny i obiekty podlegające ochronie. Gmina Baruchowo posiada duże walory przyrodniczo-krajobrazowe, na które składają się głównie kompleksy leśne Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego oraz obszary podmokłe w centralnej części gminy. Formami ochrony przyrody w granicach gminy są:

- 2 rezerваты przyrody: „Olszyny Rakutowskie” i „Grodno”,
- Gostynińsko-Włocławski Park Krajobrazowy,
- Obszar Natura 2000 Błota Kłócieńskie PLH040031 i Błota Rakutowskie PLB040001,
- 5 pomników przyrody,
- 15 użytków ekologicznych.

Krajobraz kulturowy często odzwierciedla wartości, przekonania i tradycje społeczności. Twórczość artystyczna, rytuały, obrzędy i legendy związane z przyrodą mogą przekazywać ludziom znaczenie i piękno środowiska naturalnego. Wiele ludów i społeczności wywodzi swoje opowieści i legendy z elementów przyrody. Góry, rzeki, drzewa czy zwierzęta często pełnią ważną rolę w mitologii i folklorze, opowiadając historie o powstaniu, bohaterach czy przekazując wartości kulturowe.

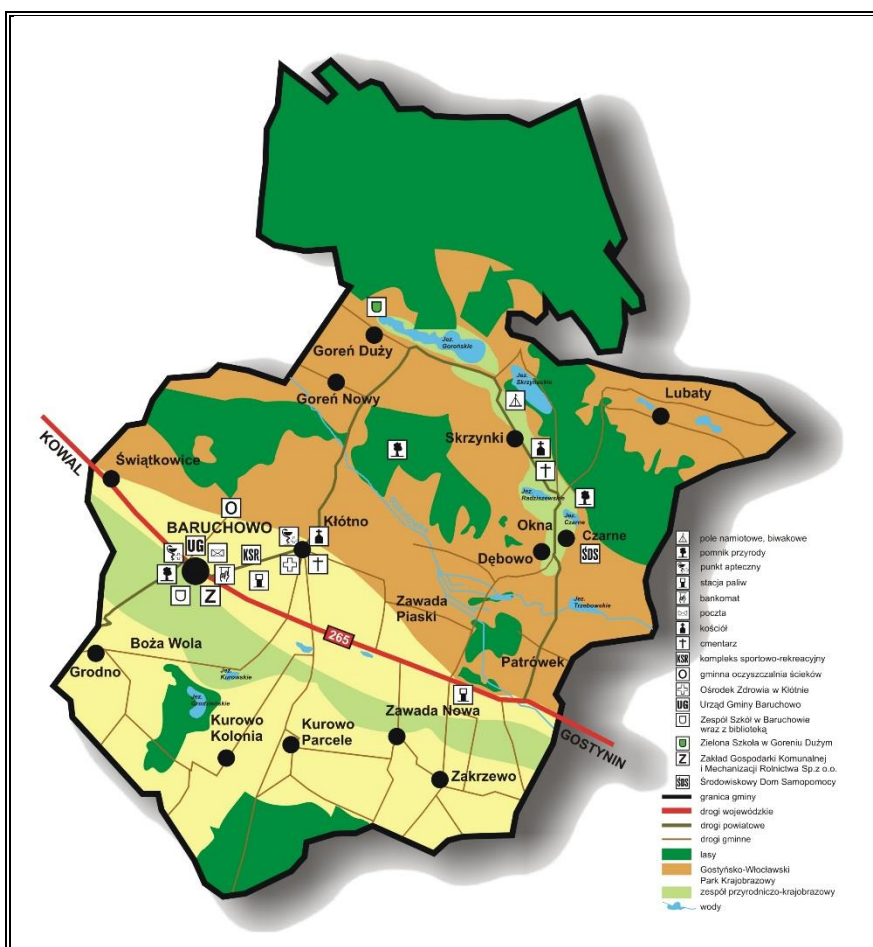
Środowisko przyrodnicze często stanowi również źródło inspiracji dla artystów, poetów, pisarzy i muzyków. Krajobrazy naturalne, takie jak góry, lasy czy rzeki, mogą być przedstawiane w różnych formach sztuki, co wpływa na rozwój kultury i wytworzenie charakterystycznego dziedzictwa artystycznego.

Gmina Baruchowo należy do obszarów o dużych możliwościach rozwoju działalności turystycznej i rekreacyjnej. Świadczą o tym bogate walory środowiska przyrodniczego obejmujące malownicze lasy i jeziora, bagna (okolice Kłotna) i torfowiska, wydmy, cenne gatunki flory i fauny oraz zasoby kultury.

Z uwagi na cenne walory przyrodnicze obszar gminy Baruchowo został włączony do jednego z 13 w kraju Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Gostynińsko-Włocławskie” obejmującego szczególnie atrakcyjne skupiska leśne w Polsce.

Ponadto Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji w Baruchowie posiada bogatą bazę sportową i rekreacyjną. Na terenie gminy funkcjonują również siłownie zewnętrzne w miejscowości Skrzynki i Czarne oraz wiele szlaków turystyczno-przyrodniczych.

Rysunek 4. Mapa turystyczna gminy Baruchowo

Źródło: Urząd Gminy Baruchowo

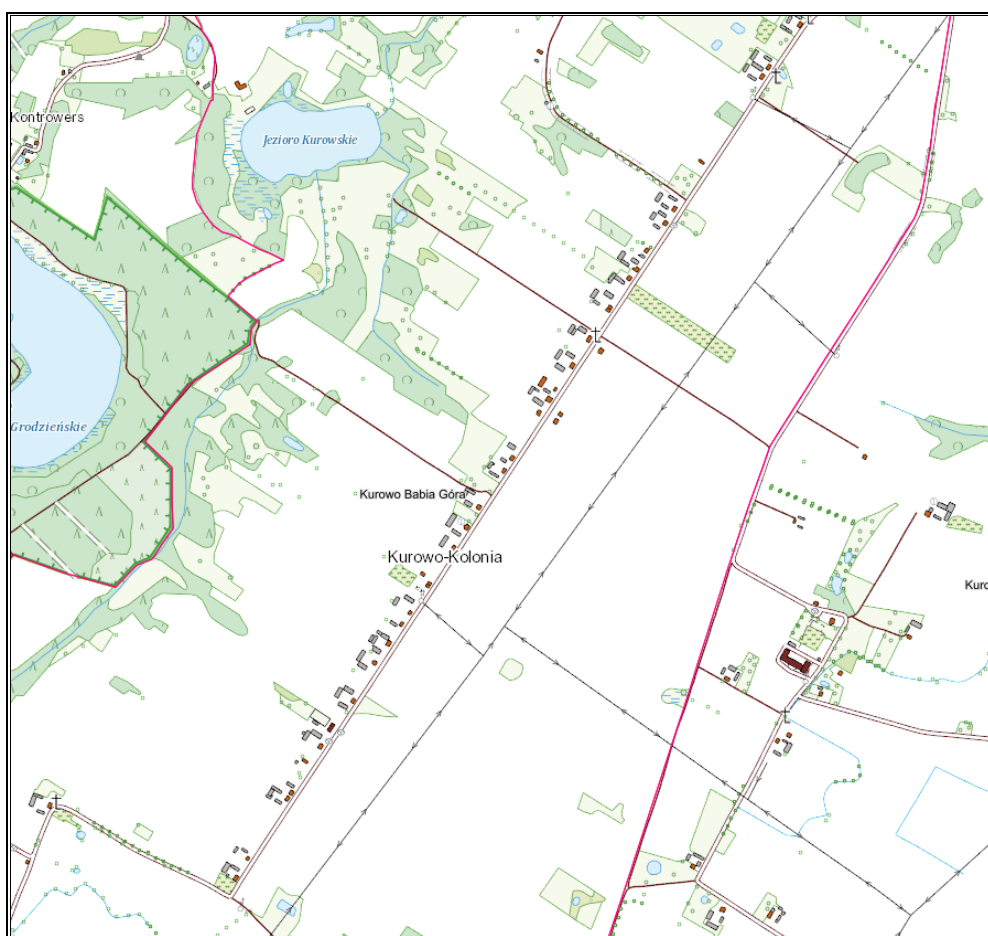
Promocja gminy prowadzona jest przede wszystkim przez stronę internetową, popularne media społecznościowe oraz lokalną prasę. Ponadto osoby prywatne oferujące noclegi promują swoje usługi przez portale noclegowo – turystyczne.

Historyczne układy przestrzenne

Pod względem typu osadnictwa wiejskiego, wg podziału M. Kiełczewskiej-Zaleskiej, na obszarze gminy przeważają wsie skupione o średniej wielkości dopełnione osiedlami rozproszonymi i rzędówkami z XIX i XX w. Według podziału H. Szulc, na terenie gminy głównym typem morfogenetycznym osadnictwa wiejskiego są rzędówki w części południowej oraz wsie nieregularne w części północnej gminy².

² Bański J. (red.), *Atlas obszarów wiejskich w Polsce*, IGiPZ PAN, Warszawa 2016

Rysunek 5. Przykład rzędówki na obszarze gminy Baruchowo – wieś Kurowo-Kolonia

Źródło: https://mapy.geoportal.gov.pl/imap/Imgp_2.html (dostęp: 10.08.2023 r.)

Architektura

Typowy dom kujawski na obszarze gminy był drewniany ze słomianym lub trzcinowym dachem dwuspadowym. Początkowo podstawowym typem budynków były chałupy wąskofrontowe, z podcieniem, posiadające wejście główne od szczytu, natomiast od ok. połowy XIX w. zaczęły powstawać chałupy szerokofrontowe, symetryczne, z wejściem w ścianie dłuższej. Chaty usadowione były licem do drogi. Najpopularniejszym typem zagrody kujawskiej było usytuowanie budynków na planie prostokąta. Równoległe do chaty od strony pola stała stodoła, a z boku obora. Poniektórzy zamożniejsi gospodarze budowali niekiedy dodatkowo drugą stodołę i oborę oraz spichlerzyk. Dawne budownictwo drewniane zaczęło zanikać po uwłaszczeniu chłopów, natomiast od początku XX wieku coraz powszechniejsze na Kujawach były murowane budynki mieszkalne i gospodarcze³.

³ <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=opis-dialektow&l2=dialekt-wielkopolski&l3=kujawy&l4=kujawy-kultura2&l5=kujawy-kultura2-zabudowa> (dostęp: 8.08.2023 r.)

Rysunek 6. Chata kujawska na terenie gminy Baruchowo w miejscowości Okna

Źródło: <http://bip.baruchowo.pl/?a=1196> (dostęp: 10.08.2023 r.)

Istotnym elementem krajobrazu kulturowego gminy są także zespoły dworsko-parkowe m.in. w miejscowości Baruchowo i Czarnem.

Najcenniejszymi i najstarszymi elementami historycznej zabudowy na terenie gminy są obiekty sakralne, do których zaliczyć można głównie kościoły zlokalizowane w miejscowościach Kłotno i Skrzynki.

Miejsca pamięci i kapliczki przydrożne

Na uwagę zasługują również miejsca pamięci upamiętniające ważne postacie i wydarzenia. Na terenie gminy takimi miejscami są m.in. pomniki oraz tablice i kamienie pamiątkowe.

Wysoką wartość kulturową przedstawiają również przydrożne kapliczki i krzyże licznie występujące w miejscowościach na terenie gminy.

Panoramy przestrzenne

Krajobraz kulturowy kształtują również zachowane zabytkowe dominanty, które posiadają swój specyficzny, wartościowy charakter, zarówno pod względem wglądów do wnętrza miejscowości, jak i z zewnątrz, na ich panoramy.

Główną dominantą przestrzenną na obszarze gminy jest kościół zlokalizowany w miejscowości Kłotno.

5.2.3. Zabytki nieruchome

Do nieruchomych zabytków na terenie gminy należą przede wszystkim zabytki architektury sakralnej, czyli kościoły, kapliczki, dzwonnice. Z architektury świeckiej do zabytków

nieruchomych na terenie gminy zalicza się zespoły pałacowe, dwory, parki, budynki gospodarcze.

Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytku przedstawiono w rozdziale 5.3 niniejszego Programu.

Na terenie gminy Baruchowo występują zabytki nieruchome ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków, która prowadzona jest przez Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Wykaz zabytków nieruchomych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Baruchowo przedstawiono w załączniku nr 1 niniejszego Programu.

Zabytki nieruchome są w różnym stanie utrzymania. W przypadku części zabytków konieczne jest podjęcie prac remontowych i rewaloryzacyjnych w celu odzyskania ich dawnej świetności.

Do podstawowych zaleceń, w zakresie ochrony zabytków zalicza się:

- konserwację zgodną z wytycznymi konserwatorskimi i z zachowaniem pierwotnych materiałów i kolorystyki (zachowanie cech stylowych),
- bieżące remonty i pielęgnację,
- wykonanie oznaczeń i zabezpieczenia terenu zabytkowego.

Do głównych zagrożeń obiektów zabytkowych zaliczyć można:

- brak bieżącej, właściwej konserwacji,
- brak bieżących remontów i pielęgnacji,
- niekontrolowaną modernizację (utratę cech stylowych),
- różnorodność materiałów i kolorystyki oraz skali zabudowy,
- zasolenie murów,
- postępującą dewastację/ degradację,
- niekontrolowane zarastanie.

5.2.4. Zabytki ruchome

Rejestr zabytków ruchomych prowadzony jest przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

Do rejestru nie są wpisywane obiekty wpisane do inwentarza muzeum lub wchodzące w skład narodowego zasobu bibliotecznego. Zasoby muzealne i archiwalne chronione są na podstawie odrębnych przepisów.

Na terenie gminy Baruchowo nie występują zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków. Za pozostałe zabytki ruchome można uznać przede wszystkim zabytkowe wyposażenie obiektów sakralnych, w tym cenniejsze przedmioty liturgiczne.

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem. Stanowiska archeologiczne to materialne ślady działalności ludzi. W ich obrębie grupują się zazwyczaj pozostałości licznych powstających i zamierających kolejno osad. Do stanowisk archeologicznych zaliczyć możemy m.in. cmentarzyska, obozowiska, ślady epizodycznej działalności człowieka, pracownie, skarby itp.

Podstawową i wiodącą metodą ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest ogólnopolski program badawczo-konserwatorski Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Metoda ta systematyzuje dotychczasowy zasób wiedzy o rozpoznaniu archeologicznym terenu poprzez obserwację archeologiczną oraz uwzględnianie informacji zawartych w archiwach, zbiorach muzealnych, instytucjach i publikacjach. Należy jednak pamiętać, że zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Do zbioru włączane są informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości, niezależnie od charakteru badań, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe dane. W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie. Dodatkowych informacji o zasobach archeologicznych dostarczają przypadkowe odkrycia dokonywane najczęściej podczas prac rolnych i budowlanych.

W latach 1987-1989 i w roku 1996 teren gminy Baruchowo został przebadany metodą archeologicznych badań powierzchniowych na tzw. obszarach „Archeologicznego Zdjęcia Polski” (AZP) o nr 50-50, 51-50, 52-49, 52-50. Dodatkowo w ramach konserwatorskiego programu weryfikacji tzw. siedzib obronno-rezydencjonalnych na Kujawach i Ziemi Dobrzyńskiej przeprowadzono prace badawcze tzw. grodziska w Grodnie i dworu obronnego w Zawadzie Nowej.

Biorąc pod uwagę ilość punktów osadniczych i ich skupiska wyróżnić można na omawianym terenie dwie strefy osadnicze:

1. Strefa centralna – okolice Kłotna i Zawady Piaski: obszar objęty strefą apogeum osadnicze przeżywa w epoce neolitu za sprawą wspólnot kulturowych: kultury pucharów lejkowatych – Kłotno 50 (39), 37 (13), Zawada Piaski 93 (70). W stopniu minimalnym zaznaczone są materialne ślady z początku epoki brązu – Kłotno 30 (6), 31 (7), Zawada Piaski 93 (70), k. trzcinieckiej, późnego IV okresu epoki brązu Kłotno 31 (7) i epoki żelaza, okresu lateńskiego kultury przeworskiej – Kłotno 69 (46). Liczne ślady osadnicze notowane są, począwszy od wczesnego średniowiecza – Kłotno 39 (15), po nowożytność – Zawada Piaski 89 (66).
2. Strefa północna – wzdłuż południowej granicy jeziora Goreńskiego: w strefie tej rejestrujemy standard osadniczo – kulturowy, charakteryzujący się występowaniem osadnictwa kultur neolitycznych pucharów lejkowatych: Goreń Duży – 4 (4), 7 (7), 8 (8), 12 (12), 14 (14), kultur amfor kulistych z pojedynczym śladem osadnictwa ze schyłku epoki neolitu, kultury ceramiki sznurowej – Goreń Duży 9 (9) i osadnictwem wczesnośredniowiecznym - Goreń Duży 5 (5), średniowiecznym – Goreń Duży 4 (4), 10 (10).

Poza w/w strefami wyspowo sytuują się stanowiska archeologiczne o dużej wartości poznawczej, do których zaliczyć należy: osadę z XII-XIV w. w Baruchowie 15 (1), tzw. grodzisko w Grodnie 18 (22) wpisane do rejestru zabytków. Przeprowadzone badania określiły chronologię siedziby rycerskiej, kiedy to Grodno było własnością Mścigniewa – 1399, Macieja – 1419, Andrzeja z Grodna – 1421; późnonowożytny z drugiej połowy XVIII i pierwszej połowy XIX wieku dwór szlachecki w miejscu zwanym przez okoliczną ludność „zamczyskiem” złożony z drewnianego budynku bez piwnic⁴.

Wykaz stanowisk archeologicznych na terenie gminy Baruchowo zamieszczono w załączniku nr 2 niniejszego Programu.

Najistotniejszymi zagrożeniami dla stanowisk archeologicznych na terenie gminy są przede wszystkim prace rolnicze oraz inwestycje budowlane, ponieważ zdecydowana większość stanowisk nie posiada własnej formy terenowej. Wiąże się to z nieświadomością mieszkańców istnienia i wartości znalezisk archeologicznych. Wiele z nich jest nieświadomie niszczone lub nie są one zgłaszane według obowiązujących przepisów. Zachowanie takie powoduje nieodwracalne uszczuplenie zasobów dziedzictwa archeologicznego na terenie gminy.

Wprowadzie według art. 108 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2022 r., poz. 840 ze zm.) niszczenie lub uszkodzenie zabytków, świadomie

⁴ *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Baruchowo*, Załącznik nr 1 do uchwały nr XXXVII.293.2022 Rady Gminy Baruchowo z dnia 20 kwietnia 2022 r. str. 66

bądź nieświadomie jest przestępstwem, to bez zaangażowania i wsparcia świadomych mieszkańców gminy, bardzo trudno jest egzekwować ich prawną ochronę.

Do najważniejszych działań gminnych w zakresie opieki nad nimi zaliczyć można:

- prowadzenie monitoringu stanu zachowania stanowisk archeologicznych,
- kontrolowanie podczas wydawania pozwoleń budowlanych, czy inwestycja nie będzie prowadzona w miejscu stanowiska archeologicznego bądź strefy archeologicznej ochrony konserwatorskiej wyznaczonej w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego,
- popularyzację zasad ochrony zabytków oraz znaczenia i atrakcyjności archeologicznego dziedzictwa kulturowego wśród społeczności lokalnej.

Dodatkowo gmina może włączyć się w ochronę zabytków archeologicznych, m.in. poprzez edukację mieszkańców na temat wartości znalezisk archeologicznych i potrzeby ich zachowania, a także określając zasady ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego.

Ponadto zgodnie z art. 31, ust. 1a pkt 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2022 r., poz. 840 ze zm.) osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego, jest obowiązana, z zastrzeżeniem art. 82a ust. 1, pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków. Zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych ustala konserwator zabytków w drodze decyzji wyłącznie w takim zakresie, w jakim roboty budowlane albo roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, zniszczą lub uszkodzą zabytek archeologiczny.

Dodatkowo w związku z możliwością istnienia zabytków archeologicznych do tej pory nie ujawnionych, zgodnie z art. 32 i 33 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, należy w przypadku natrafienia w trakcie robót ziemnych na przedmioty, co do których istnieje przypuszczenie, że są zabytkami, należy roboty przerwać i powiadomić o fakcie odkrycia Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na terenie gminy Baruchowo nie występują zabytki w zbiorach muzealnych i innych zbiorach.

5.2.7. Dziedzictwo niematerialne

Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest celem Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 r. Niematerialne dziedzictwo kulturowe przejawia się m.in. w następujących dziedzinach: tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sztuki widowiskowe, zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne, wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata, umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

W rozumieniu Konwencji UNESCO „niematerialne dziedzictwo kulturowe” oznacza *praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności, jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową, które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności.*

Gmina należy do Kujaw wschodnich, które ze względu na panujące tutaj względnie słabsze trendy zaborcy niż zaborze pruskim (wolniejszy postęp technologiczny i porządek prawny oraz inna polityka narodowościowa) pozwoliły na zachowanie wielu elementów miejscowej kultury.

Do dziedzictwa niematerialnego gminy Baruchowo można zaliczyć kujawską kulturę ludową, obejmującą folklor, gwarę, zwyczaje, tradycje, potrawy i strój.

Kujawski ludowy strój kobiecy i męski⁵

Kobiecy strój kujawski składał się z białej koszuli z haftowanym kołnierzem lub pojedynczą kryzą, aksamitnego gorsetu lub kabatek z granatowego, szafirowego albo czarnego sukna, wełnianej, ciemnej spódnicy i fartucha z jedwabiu, wełny lub czarnego inlepu z białym haftem. Pod spódnice zakładano haftowane halki - białą płócienną i czerwoną flanelową, a na ramiona zarzucano duże wełniane chusty tureckie. Na głowę nakładano paski materiału ułożonego w harmonijkę zwanych szlarkami, a zamężne kobiety białą, haftowaną czepiec (kopkę) z bawełnianego płótna lub tiulu, owiniętego zrolowaną, jedwabną chustą (kaczorówką). Uzupełnienie stanowiły różnego rodzaju sznury bursztynów lub koralików, których ilość zależała od zamożności kobiety.

Męski strój składał się z czarnego kapelusza lub cylindra z główką szerszą u góry, ozdobioną pawimi piórami, białej koszuli z kołnierzykiem, pod którą zawiązywano jedwabną czerwoną chustkę, bądź wstążkę, czerwonej jakki, granatowego kaftanu bez rękawów, ciemnych

⁵ <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=opis-dialektow&l2=dialekt-wielkopolski&l3=kujawy&l4=kujawy-kultura2&l5=kujawy-kultura2-stroj> (dostęp: 10.08.2023 r.)

wełnianych spodni wpuszczonych w długie buty. Wszystko to przepasane było wełnianym czerwonym pasem. Na to zakładano ciemny płaszcz z peleryną, który zwał się buchą lub dętym płaszczem. Kawalerowie oprócz tego zakładali również kaftan z półrękawkiem, a na głowie nosili rogatywkę obszytą barankiem.

Gwara

Gwara kujawska należy do dialektu wielkopolskiego. Nie jest ona jednolita a różni się od siebie w różnych częściach regionu. Obszar gminy Baruchowo znajduje na pograniczu gwary kujawskiej z gwarą mazowiecką w związku z czym widoczne są tutaj wpływy mazowieckie. W ostatnim czasie obserwowalny jest jej zanik, zwłaszcza u młodego pokolenia spowodowany przemianami społeczno-cywilizacyjnymi, a posługiwanie się nią to już właściwie domena w większości osób starszych zamieszkających na terenach wiejskich i rolniczych. Pomimo tego zauważalne są obecnie dążenia do jej zachowania. Organizowane są wydarzenia i spotkania kulturowe, na których gwarę stara się przekazać nowemu pokoleniu, pokazuje się ją jako ważny element kultury kujawskiej, a umiejętność mówienia nią przedstawiana jest jako duża zaleta.

Kuchnia

Tradycyjna kuchnia kujawska wykorzystywała od dawien dawna wyłącznie produkty własnego gospodarstwa. Podstawą wielu potraw była mąka i kasza, głównie jęczmienna i jaglana. Chleb wypiekano na bazie mąki żytniej razowej, a z mąki pszennej pieczono pieczywo na różnego rodzaju święta i uroczystości. Najpopularniejszym napojem codziennym była kawa zbożowa z prażonego jęczmienia i cykorii. W okresie letnim pito dodatkowo podpiwek wyrabiany z kawy zbożowej, chmielu i drożdży.

Najbardziej charakterystyczną potrawą kujawską jest żurek, przygotowywany na zakwasie z żytniej, razowej mąki. Warto wspomnieć również o zupie na kwasie kapuścianym i kapuście z grochem. Na uwagę zasługuje wykorzystywanie w wielu potrawach takich składników jak kapusty świeżej lub kiszonej, grochu, fasoli oraz soku z kiszonej kapusty, który służy jako podstawa do sporządzania wielu zup i potraw.

Do tradycyjnych dań kujawskich wspinanych na Listę Produktów Tradycyjnych należą m.in. zupa fasolowa po kujawsku, kujawskie grzybki wigilijne, pierogi z kapustą kiszoną i ziemiankami oraz z kapustą, grzybami i serem, czarnina kujawska, groch z kapustą, kartoflanka, kiszczok, prażucha, szczawiówka czy wspomniany żur kujawski⁶.

⁶ <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/gotowe-dania-i-potrawy1> (dostęp: 10.08.2023 r.)

Zwyczaje, tradycje i obrzędy

Najpopularniejszym do dziś praktykowanym zwyczajem kujawskim jest chodzenie z kozą (koza). Są to barwne korowody przebierańców z maszkarami zwierzęcymi, symbolizującymi siły wegetacyjne (m.in. koza, niedźwiedź, koń, bocian oraz również śmierć, diabeł, kominiarz, młoda para), które spotkać możemy w ostatnim dniu karnawału. Dawniej wierzono, że wędrówki kolędników spowodują szybkie nadejście wiosny. Przemierzają oni miejscowości od domu do domu, gdzie odgrywają krótkie przedstawienie, po którym gospodarze obdarowują ich drobnymi darami (zazwyczaj słodkim poczęstunkiem i słodkościami lub symboliczną kwotą „na sianko dla kozy”).

Rysunek 7. Grupa zapustna „Koza” w gminie Baruchowo

Źródło: <https://baruchowo.pl/galeria/zapusty-2020.html> (dostęp: 10.08.2023 r.)

Z dawnych pozostałych zwyczajów wymienić można ustawianie na Wigilie Bożego Narodzenia w kącie izby snopka zboża, nad którym wieszano udekorowany czubek sosenki, przepowiadanie na podstawie pogody w ten dzień urodzaju na cały rok, chodzenie po Bożym Narodzeniu kolędników z szopkami kukielkowymi czy wywożeniem młodych mężatek do karczmu, gdzie musiały się wykupić pieniędzmi lub poczęstunkiem.

Folklor

Najbardziej charakterystycznym tańcem pochodzącym z Kujaw jest Kujawiak. Jest to trójmiarowy taniec ludowy w rytmach mazurkowych, który z czasem rozpowszechnił się również na dworach szlacheckich, z których to przedostał się do miast w całym kraju, stając się jednym z tańców narodowych. Oprócz niego na Kujawach tańczono również mazurki

i oberki. Dzisiaj tańczony jest on przede wszystkim przez ludowe grupy taneczne w czasie różnego rodzaju uroczystości i wydarzeń kulturowych.

Obecnie, rzemiosło oraz umiejętność wykonywania wyrobów ręcznych w dużej mierze zanikło. Dawniej, kujawska sztuka ludowa wyróżniała się w zdobnictwie wnętrz, wzornictwie i formie mebli oraz tematyce rzeźb. Na terenie gminy Baruchowo znajduje się kilku artystów, którzy nawiązują do kultury ludowej poprzez m.in. obrazy na szkle i drewnie inspirowane dawnym wzornictwem ludowym Kujaw, biżuterią i wyrobami z tkaniny oraz również tradycyjnymi wyrobami z drewna (m.in. własnoręcznie wykonywane skrzypce) oraz plecionkarstwem z wikliny.

Wartym wspomnienia jest tutaj haft kujawski, który oparty był głównie na motywach roślinnych i kolorze białym. Początkowo był on stosowany w strojach, a później zaczęto wykonywać go również m.in. na obrusach, serwetach oraz bieżnikach.

Rysunek 8. Przykład haftu kujawskiego

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Haft_kujawski (dostęp: 10.08.2023 r.), Iwona Przybyła, *Own work*, licencja: [CC BY-SA 3.0] (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>)

Kultywowaniem i podtrzymywaniem lokalnych obrzędów, obyczajów, tradycji oraz zachowaniem i popularyzacją dziedzictwa kulturowego zajmują się przede wszystkim ludowe zespoły folklorystyczne. Kultywowaniu tradycji folklorystycznych sprzyja zrzeszanie się w organizacjach lokalnych, takich jak Koła Gospodyń Wiejskich, czy Lokalne Grupy Działania, których celem statutowym jest dbałość o tradycje, budowanie silnych więzi mieszkańców z miejscem zamieszkania oraz wspieranie lokalnych twórców.

Kultywowaniem folkloru kujawskiego na terenie gminy zajmuje się Wielopokoleniowy Zespół Pieśni i Tańca SWOJACY z Baruchowa. Zespół poza wykonywaniem tradycyjnych pieśni oraz tańców pielęgnuje również obrzędy ludowe. Podczas występów okolicznościowych prezentuje się w sztytach według oryginalnych wzorów kujawskich strojach.

Rysunek 9. Wielopokoleniowy Zespół Pieśni i Tańca SWOJACY z Baruchowa w tradycyjnych strojach ludowych

Źródło: <http://goksirbaruchowo.pl/o-instytucji> (dostęp: 10.08.2023 r.)

Ważnymi imprezami kulturowymi organizowanymi na terenie gminy są dożynki oraz odpusty parafialne organizowane przez parafie, które cieszą się dużą popularnością wśród mieszkańców.

Rysunek 10. Uroczystość dożynek parafialno-gminnych

Źródło: <https://baruchowo.pl/dozynki-parafialno-gminne-i-piknik-rodzinny-w-baruchowie.html> (dostęp: 10.08.2023 r.)

Do niematerialnych elementów dziedzictwa kulturowego, na obszarze gminy, można zaliczyć także historyczno-geograficzne nazwy miejscowości, rzek, jezior i innych elementów geograficznych. Do kultywowania pamięci zalicza się również nadawanie nazw ulic i placów wybitnym postaciom oraz wydarzeniom, które są związane z regionem i jego historią.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Formami ochrony zabytków są: wpis do rejestru zabytków, wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego, ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2021 poz. 81)⁷ precyzuje wymagania względem osób prowadzących prace przy obiektach zabytkowych.

Rozporządzenie określa tryb wydawania pozwoleń na:

- prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- prowadzenie prac restauratorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- prowadzenie prac restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- prowadzenie robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- prowadzenie badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- prowadzenie badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- prowadzenie badań architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- przemieszczenie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków,

⁷ zmienione Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków.

- trwale przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru zabytków, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje,
- dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków,
- zmianę przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru zabytków lub sposobu korzystania z tego zabytku,
- umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru zabytków urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16b i 16c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, oraz napisów,
- prowadzenie badań archeologicznych;
- poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania,
- wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku,
- podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru zabytków.

Rozporządzenie określa także dane i informacje, które powinny zawierać wnioski o wydanie ww. pozwoleń, dokumentacja dołączana do tych wniosków, niezbędna do ich rozpatrzenia, dane i informacje, które zawierają te pozwolenia oraz warunki, które mogą zostać w nich zastrzeżone, a także elementy, które zawiera dokumentacja prac konserwatorskich i prac restauratorskich prowadzonych przy zabytku ruchomym wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz dokumentacja badań archeologicznych.

Wykaz zabytków nieruchomych z terenu gminy Baruchowo wpisanych do rejestru zabytków przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 3. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie gminy Baruchowo wpisanych do rejestru zabytków

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Czas powstania	Nr rej.	Data wpisu
1.	Baruchowo	zespół parkowo-dworski: — dwór — park	2. poł. XIX w.	A/1245/1-2	20.07.1984 r.
2.	Czarne	zespół parkowo-dworski: — dwór — park	po 1870 r., 4. ćw. XIX w.	A/1223/1-2	17.09.1984 r.
3.	Kłotno	kościół par. pw. Świętej Trójcy	1881 r.	A/716	20.01.1995 r.
4.		chata (nie istnieje)	1 poł. XIX w.	327	05.01.1956 r.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Czas powstania	Nr rej.	Data wpisu
5.	Zakrzewo	park dworski	2 poł. XIX w.	A/130	25.07.1984 r.

Źródło: https://dane.gov.pl/pl/dataset/1130,rejestr-zabytkow-nieruchomych/resource/49582/table?page=1&per_page=20&q=&sort= (dostęp: 10.08.2023 r.)

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. oraz rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem⁸, ewidencja jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gmin.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Głównym celem prowadzenia ewidencji zabytków jest zebranie i opracowanie najistotniejszych informacji o obiektach zabytkowych niezbędnych do prowadzenia planowej polityki konserwatorskiej w zakresie:

- wpisów do rejestru zabytków;
- współpracy konserwatora przy opracowywaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- prac remontowo – budowlanych;
- dofinansowania prac konserwatorskich;
- przygotowywaniu szczegółowej dokumentacji obiektów dziedzictwa kulturowego.

Na terenie gminy Baruchowo obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, w których zawarte zostały ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Zapisy dotyczące ochrony terenów i obiektów środowiska kulturowego uwzględniają następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego przedstawione w poniższej tabeli.

⁸ zmienione Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2019 poz. 1886)

Tabela 4. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego z zapisami dotyczącymi ochrony terenów i obiektów środowiska kulturowego

Lp.	Uchwała	Nazwa
1.	Uchwała nr XI/64/2003 z dnia 16.10.2003r.	Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmującego teren wyodrębniony z części gminy Baruchowo powiat wrocławski, położone w miejscowości Baruchowo,
2.	Uchwała nr XI/65/2003 z dnia 16.10.2003r.	Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmującego tereny wyodrębnione z części gminy Baruchowo powiat wrocławski, położone w miejscowości Baruchowo, Boża Wola
3.	Uchwała nr XI/66/2003 z dnia 16.10.2003r.	Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmującego teren wyodrębniony z części gminy Baruchowo powiat wrocławski, położone w miejscowości Trzebowo
4.	Uchwała nr XXXIII.256.2021 z dnia 21.12.2021	Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Baruchowo dla obszaru położonego przy drodze powiatowej w miejscowości Goreń Duży

Źródło: Urząd Gminy Baruchowo

Zgodnie z art. 39, ust.3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. 2023 poz. 682, ze zm.), w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

Zgodnie z art. 67, ust.1 ww. ustawy, jeżeli nieużytkowany lub niewykończony obiekt budowlany nie nadaje się do remontu, odbudowy lub wykończenia, organ nadzoru budowlanego wydaje decyzję nakazującą właścicielowi lub zarządcy rozbiórkę tego obiektu i uporządkowanie terenu oraz określającą terminy przystąpienia do tych robót i ich zakończenia. W stosunku do obiektów budowlanych niewpisanych do rejestru zabytków, a objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, organ nadzoru budowlanego wydaje ww. decyzję po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w terminie 30 dni. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się za uzgodnienie.

5.4.1 Stan zachowania zabytków znajdujących się Gminnej Ewidencji Zabytków

Za pomocą poniższej tabeli określono stan zachowania zabytków nieruchomych na terenie gminy Baruchowo, znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Tabela 5. Stan zachowania i zagospodarowania zabytków znajdujących się Gminnej Ewidencji Zabytków

L.p.	Obiekt	Adres	Nr działki ewidencyjnej	Data powstania	Stan zachowania zabytku
1.	Dwór	Baruchowo 54	236/65, obręb Baruchowo	Koniec XIX w.	Bardzo dobry
2.	Park dworski	Baruchowo 54	236/65, obręb Baruchowo	Koniec XIX w.	Bardzo dobry
3.	Aleja dojazdowa Lipowa	Baruchowo 54	236/65, obręb Baruchowo	Koniec XIX w.	Bardzo dobry
4.	Dwór drewniany	Czarne	423, obręb Okna	1870 r.	Niezadowolający
5.	Park dworski	Czarne	462/4 obręb Okna	II poł. XIX w.	Niezadowolający
6.	Gajówka drewniana	Czarne	411, obręb Okna	Koniec XIX w.	Dobry
7.	Dom drewniany 38	Goreń Duży	105, obręb Goreń Duży	Początek XX w.	Niezadowolający
8.	Dom drewniany 5	Goreń Duży	105, obręb Goreń Duży	Początek XX w.	Niezadowolający
9.	Gródek stożkowaty	Grodno	128, obręb Grodno	Średniowiecze	Niezadowolający
10.	Kościół parafialny rzymskokatolicki pw. św. Trójcy wraz z terenem przykościelnym w granicach ogrodu	Kłotno 65	585, obręb Kłotno	1878-1881 r.	Bardzo dobry
11.	Dzwonnica	Kłotno 65	585, obręb Kłotno	1880 r.	Bardzo dobry
12.	Plebania kościoła parafialnego pw. św. Trójcy	Kłotno 65	585, obręb Kłotno	Po 1927 r.	Bardzo dobry
13.	Ogrodzenie kościoła parafialnego pw. św. Trójcy	Kłotno 65	585, obręb Kłotno	XIX/XX w.	Bardzo dobry
14.	Budynek gospodarczy kościoła parafialnego pw. św. Trójcy	Kłotno 65	585, obręb Kłotno	Początek XX w.	Dobry
15.	Figura Jezusa Chrystusa przy kościele parafialnym pw. św. Trójcy	Kłotno 65	585, obręb Kłotno	1948 r.	Bardzo dobry
16.	Starodrzew przy kościele parafialnym pw. św. Trójcy	Kłotno 65	585, obręb Kłotno	-	Dobry
17.	Cmentarz parafialny rzymskokatolicki	Kłotno	389, obręb Kłotno	Okolo 1990 r.	Dobry
18.	Historyczne nagrobki	Kłotno	389, obręb Kłotno	I poł. XX w.	Zadowolający

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Baruchowo na lata 2024-2027

L.p.	Obiekt	Adres	Nr działki ewidencyjnej	Data powstania	Stan zachowania zabytku
19.	Ogrodzenie z brama	Kłotno	389, obręb Kłotno	I poł. XX w.	Zadowalający
20.	Starodrzew	Kłotno	389, obręb Kłotno	-	Dobry
21.	Dawny cmentarz rzymskokatolicki	Kłotno	335, obręb Kłotno	Koniec XIX w.	Niezachowany
22.	Starodrzew	Kłotno	335, obręb Kłotno	-	Dobry
23.	Figura św. Tekli (obok 2 lipy)	Kurowo	491/2 obręb Kłotno	1776 r.	Dobry
24.	Figura Matki Boskiej	Kurowo – Kolonia	53/2 obręb Kurowo Babia Góra	1919 r.	Dobry
25.	Szpaler kasztanowców	Kurowo	50 obręb Kurowo – Parcele	-	Dobry
26.	Cmentarz ewangelicki: historyczne nagrobki (szczątkowe), starodrzew	Leonowo	338, obręb Świątkowice	1900 r.	Niezadowalający
27.	Dom drewniany 19	Okna	140/2, obręb Okna	Okolo 1890 r.	Dobry
28.	Dom drewniany 31	Okna	76, obręb Okna	Z końca XIX w.	Niezadowalający
29.	Aleja Lipowa	Świątkowice - Patrowo	348, obręb Świątkowice, 348, obręb Baruchowo, 484, obręb Kłotno, 202, obręb Zawada Piaski, 16, obręb Zakrzewo Parcele, 78, obręb Patrówek	-	Dobry
30.	Dwór	Zawada Nowa	15, obręb Zawada Nowa	I poł. XIX w.	Zadowalający
31.	Budynek inwentarski	Zawada Nowa	115, obręb Zawada Nowa	II poł. XIX w.	Dobry
32.	Park dworski	Zawada Nowa	15, obręb Zawada Nowa	Poł. XIX w.	Dobry
33.	Park dworski	Zakrzewo	76/2 obręb Zakrzewo – Parcele	II poł. XIX w.	Niezadowalający
34.	Ołtarz główny z obrazem świętej trójcy – neogotycki z 1881 r. z kościoła rzymskokatolickiego parafialnego pw. świętej trójcy w miejscowości Kłotno	Kłotno 65	585, obręb Kłotno	1881 r.	Bardzo dobry

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Baruchowo

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy

Poniżej przedstawiono obiekty zabytkowe charakteryzujące się najwyższym znaczeniem dla Gminy Baruchowo. Należą do nich obiekty, które zostały wpisane do rejestru zabytków.

Zespół dworski w Baruchowie⁹

Pierwsze wzmianki historyczne o budynku pochodzą z 1770 roku, wtedy na obszarze istniał prawdopodobnie dwór drewniany z zabudowaniami folwarcznymi, należący do Walentego Moszczyńskiego, syna miecznika inowrocławskiego. W 1802 r. właścicielem dóbr stał się Wincenty Dąbski, natomiast 1837 r. kupił je Leon Kretkowski, radny województwa mazowieckiego i sędzieja pokoju okręgu kowalskiego. Od 1844 r. właścicielem stał się jego syn Emilian, za którego sprawą nastąpił wielki przełom modernizacyjny dworku. Wzniósł on centralną część segmentu obecnego dworu (ok. 1844 r.), a w kolejnych latach również boczne segmenty dworu. W 1894 r. majątek przejął jego z kolei syn Leon Emilian, a po jego śmierci dobrami zarządzała jego żona Maria z Strzeszewskich. W 1940 r. wysiedlona została przez Niemców, którzy zarządzali dworkiem do końca wojny. W 1945 roku obszar dworu został przejęty przez Skarb Państwa Polskiego i uległ parcelacji. Dwór do początku lat 70. XX w. pełnił funkcję szkoły podstawowej, a następnie klubu młodzieżowego. Od roku 1984 w dworze funkcjonuje Urząd Gminy Baruchowo. Dwór razem z parkiem 20 lipca 1984 roku został wpisany do rejestru zabytków i widnieje pod nr rej.: A/1245/1-2.

Rysunek 11. Dwór w Baruchowie

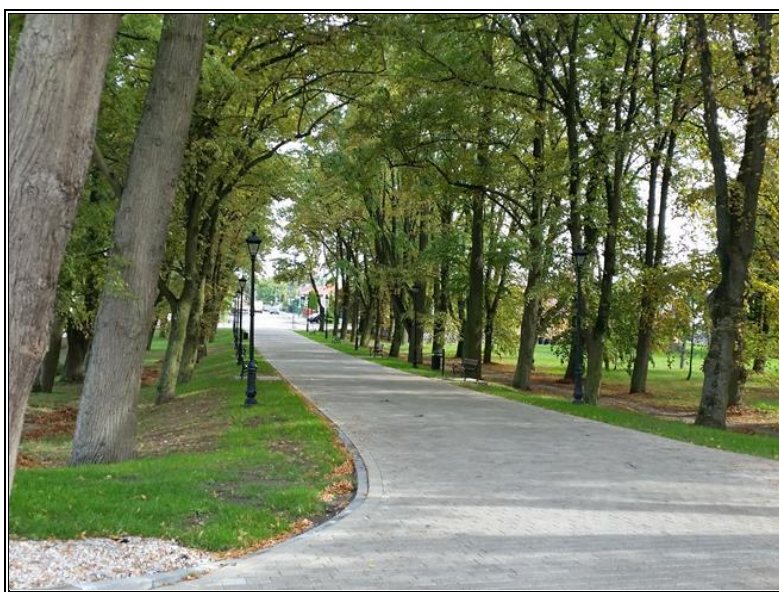
Źródło: Urząd Gminy Baruchowo

⁹ P. Nowakowski, *Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa – Dwór w Baruchowie*, 2000

Dwór wybudowany jest w stylu eklektycznym z cechami klasycystycznymi na rzucie przypominającym literę H. Jest to budynek murowany z cegły, otynkowany, parterowy na wysokich suterrenach w trakcie frontowym oraz z poprzecznymi skrzydłami: piętrowym południowo-wschodnim i piętrowym południowo-zachodnim z pięterkiem na poddaszu, kryty dachem dwuspadowym.

Park wokół dworku pochodzi z końca XIX wieku i stanowi doskonałe bogactwo krajobrazowe gminy Baruchowo. Do terenów parkowych prowadzi urokliwa 150-letnia aleja lipowa. Park obejmuje łączną powierzchnię niemal 5 ha. Na jego terenie rosną cenne drzewa uznane za pomniki przyrody. Znajdują się również trzy małe stawy, między którymi niegdyś prowadziły malownicze alejki.

Rysunek 12. Park dworski w Baruchowie i Lipowa Aleja Dojazdowa

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków

Zespół dworski w Czarnem¹⁰

Majątek Czarne w połowie XIX w. należał do rodziny Kretkowskich, a następnie w końcu XIX w. drogą koligacji rodzinnych przeszedł w ręce Mierosławskich. Drewniany dwór w Czarnem, wybudowany został około 1803 roku, możliwe, że na starszych fundamentach. Został on rozbudowany w końcu XIX w. od strony południowej oraz w części zachodniej w latach 1920-1922 dla braci Mierosławskich przez cieślę Adamczewskiego. Usytuowany jest on blisko lasu. Po II wojnie światowej majątek uległ parcelacji. Dwór oraz część lasów przejęło leśnictwo. W kolejnych latach dwór został przebudowany i przystosowany na mieszkania dla wielu rodzin.

Budynek dworu składa się z trzech budynków wzniesionych w różnym czasie, połączonych w jedną bryłę, z czego górującym elementem jest frontowa dobudówka, która całkowicie zdominowała stary dwór i stała się jego reprezentacyjną częścią. Oprócz niej budynek dworu składa się również z dwóch skrzydeł: starszego, wydłużonego na osi wschód-zachód oraz przybudowanego do niego od zachodu skrzydła poprzecznego. Od strony południowej znajduje się również nowsza przybudówka konstrukcji sumikowo-łątkowej, która połączona jest z głównym korpusem budynku wąską przewiązką. Od strony frontowej znajduje się charakterystyczna wystawka z naczółkiem.

Rysunek 13. Drewniany dwór w Czarnem

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków

¹⁰ E. Kraszewska, D. Wiśniewska, *Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa – Dwór drewniany w Czarnem*, 1987

Park dworski utworzony został z wykorzystaniem istniejącego naturalnego ukształtowania terenu i szaty roślinnej w 2. połowie XIX w. Obecnie jest on zaniedbany i zarośnięty. Znajdują się tu luźne skupiska starodrzewu z grupą modrzewi, jawory i brzozy.

Rysunek 14. Park dworski w Czarnem

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków

Zespół dworski wpisany został do rejestru zabytków dnia 17 września 1984 roku i widnieje pod nr rej.: A/1223/1-2.

Kościół Parafialny p.w. św. Trójcy w Kłotnie¹¹

Obecnie istniejący budynek Kościoła pod wezwaniem Świętej Trójcy w Kłotnie staraniem proboszcza M. Chlebowskiego został wybudowany w 1881 roku z funduszy Emiliana Kretkowskiego, zastępując funkcjonujący do tego czasu kościół drewniany. Sam Kościół w swojej historii był wielokrotnie remontowany. Pierwszy remont całkowity zewnętrznej części nastąpił w 1947 roku, w latach 1959 - 1960 remontowi podlegało wnętrze kościoła. W kolejnych latach funkcjonowania prowadzone były tylko prace bieżące. Tuż przy kościele znajduje się dzwonnica z około 1880 roku, plebania z około 1927 roku, budynek gospodarczy z początków XX wieku oraz figura Jezusa Chrystusa z 1948 roku. Cały teren Kościoła otoczony jest ogrodzeniem z przełomu XIX/XX wieku.

¹¹ P. Dębicki, *Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa – Kościół parafialny pw. św. Trójcy w Kłotnie*, 1993

Rysunek 15. Kościół par. pw. Świętej Trójcy w Kłotnie

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków

Kościół jest orientowany, wybudowany na rzucie wydłużonego prostokąta z węższym, dwuprzęsłowym prezbiterium zamkniętym trzema bokami ośmioboku. Trójpłaszczykowy korpus nawowy poprzedzony jest kwadratową podstawą wieży z prostokątną kruchtą pośrodku, którą opinają wąskie przybudówki. Elewacja wieżowa jest trójkondygnacyjna trójosiowa z ostrołukowym ceglany portalem na osi ujętym dwiema skoszonymi skarpami. Od strony zachodniej znajdują się dwuskrzydłowe drzwi z płycinami wypełnionymi dekoracją maswerkową. Prezbiterium jest zamknięte trójbocznie z dwiema przybudówkami.

Kościół wpisany został do rejestru zabytków 20 stycznia 1995 r. i widnieje pod nr rej.: A/716.

Park dworski w Zakrzewie¹²

Park z 2. połowy XIX wieku położony jest w pobliżu zabudowań wsi Zakrzewo. Dawniej istniał tutaj również częściowo gliniany dwór wraz z innymi budynkami przydworskimi. Ostatnim właścicielem omawianych dóbr była Maria ze Strzeszewskich Kretkowska (1863 – 1945), która wydzierżawiła folwark Zakrzewo swej siostrzenicy i jej mężowi Józefie i Stanisławowi Zaorskim. Gospodarzyli oni na nim do wybuchu II wojny światowej. W czasie wojny folwarkiem administrowali Niemcy, natomiast po wojnie w roku 1945 został on rozparcelowany. Niedługo

¹² Ewidencja parkowa – Park w Zakrzewie, 1983

potem on i budynki przydworskie rozebrano. Obecnie na terenie parku nie zachowały się żadne budynki. Widoczne jest jedynie miejsce, w którym kiedyś stał dwór.

Park wpisany został do rejestru zabytków pod nr rej.: A/130 z 25 lipca 1984 r.

Rysunek 16. Park dworski w Zakrzewie

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego – analiza szans i zagrożeń

Zachowane obiekty zabytkowe na terenie gminy Baruchowo są zróżnicowane pod względem architektonicznym, a także pod względem sposobu użytkowania i stanu zachowania. Analiza stanu dziedzictwa kulturowego i uwarunkowań jego ochrony na terenie gminy doprowadziła do rozpoznania następujących czynników determinujących jej dalszy rozwój.

W tabeli poniżej zestawiono mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia. Zdiagnozowane mocne strony oraz szanse dają możliwość dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego regionu z uwzględnieniem wartości historycznych i kulturowych tego obszaru. Należy jednak zwrócić uwagę na występujące nadal słabe strony w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, a także na potencjalne zagrożenia, które mogą powodować negatywne skutki dla ochrony obiektów i obszarów zabytkowych zlokalizowanych w granicach gminy Baruchowo.

Tabela 6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy Baruchowo

Mocne strony	Słabe strony
• zachowane obiekty architektury sakralnej i kultu religijnego oraz dworskiej i ludowej, • bogate dziedzictwo niematerialne, na które składa się kultura ludowa Kujaw, • kultywowanie dziedzictwa niematerialnego regionu poprzez podtrzymywanie tradycyjnych zwyczajów i folkloru (m.in. funkcjonowanie Wielopokoleniowego Zespołu Folklorystycznego „SWOJACY”), • występowanie stanowisk archeologicznych, • organizacja wydarzeń kulturalnych umożliwiających promowanie tradycji regionu, • funkcjonujące instytucje kultury na terenie gminy, • aktywny udział organizacji pozarządowych w życiu kulturowym gminy, • promocja historii i dziedzictwa kulturowego na stronie internetowej gminy, • bogate zasoby przyrodnicze i duży potencjał turystyczny – rekreacyjny.	• wiele obiektów zabytkowych, stanowi własność prywatną, w związku z czym brak możliwości podjęcia przez samorząd gminny działań w zakresie poprawy stanu zachowania zabytków, • konkurencja turystyczna ze strony gmin sąsiednich, • niewystarczające środki w budżecie gminy na renowację zabytkowych obiektów.
Szanse	Zagrożenia
• rosnąca świadomość mieszkańców nt. znaczenia krajobrazu kulturowego i obiektów zabytkowych jako produktu turystycznego, • wzrost roli mediów w popularyzowaniu tematów historycznych oraz tematów dotyczących zabytków i ich ochrony, • możliwość rewaloryzacji znaczącej części obiektów zabytkowych z wykorzystaniem środków krajowych i dotacji unijnych, • możliwość pozyskania dotacji na prace konserwatorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych ze środków finansowych pochodzących z różnych źródeł, • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych, • prowadzenie dalszych badań archeologicznych, • uwzględnianie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego w programach, strategiach i planach rozwoju gminy.	• ryzyko wystąpienia negatywnych zdarzeń losowych mogących uszkodzić lub zniszczyć obiekty zabytkowe, • brak możliwości podjęcia prac remontowo – konserwatorskich przy obiektach stanowiących dziedzictwo kulturalne będących własnością prywatną, • trudności w pozyskiwaniu środków zewnętrznych, głównie przez prywatnych właścicieli, • degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzenie elementów nowej zabudowy nienawiązujących do historycznego charakteru miejscowości, • samowolne działania na zabytkach – prowadzenie prac bez zezwoleń, niezgodnie ze sztuką budowlaną i zasadami konserwatorskimi, • budowa nowych elementów stwarzających dysonans w krajobrazie kulturowym, np. nośniki reklamowe, maszty i stacje bazowe telefonii komórkowej, itp.

Źródło: Opracowanie własne

7. Założenia programowe

7.1. Priorytety programu opieki nad zabytkami

Po przeprowadzeniu analizy, określono priorytety realizacji *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Baruchowo na lata 2024-2027*. Celem podjęcia wieloletnich i kompleksowych działań jest poprawa stanu obiektów zabytkowych, ale także ochrona dziedzictwa kulturowego i budowanie tożsamości regionalnej, jak również promowanie dotychczasowego dorobku lokalnej społeczności wśród mieszkańców gminy i turystów.

W ramach przedmiotowego Programu wyznaczono następujące priorytety:

- **Priorytet I.** Ochrona dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Baruchowo;
- **Priorytet II.** Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego;
- **Priorytet III.** Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości.

7.2. Kierunki działań i zadania programu opieki

W ramach wymienionych priorytetów wytyczono kierunki działań i na tej podstawie wytyczono poszczególne zadania do realizacji.

Tabela 7. Kierunki działań oraz zadania przyjęte przez gminę Baruchowo – priorytet I

Priorytet I. Ochrona dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Baruchowo		
Kierunki działań	Zadania	Termin realizacji
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	- Kontrola stanu zachowania i przeznaczenia zabytków, - Pozyskiwanie środków zewnętrznych na prace remontowo-konserwatorskie zabytków, - Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni (w tym parków, cmentarzy, obszarów nieczynnych cmentarzy), - Pomoc i wsparcie właścicieli zabytków w ubieganiu się o finansowanie zewnętrzne prac z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami.	2024-2027
Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne	- Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni: parkach, cmentarzach, obszarach nieczynnych cmentarzy, dawnych parkach dworskich itp., - Iluminacja najcenniejszych zabytków, - Umieszczanie tablic informacyjnych na zabytkach.	2024-2027
Tworzenie miejsc pracy związanych z	Współpraca z powiatowym urzędem pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych,	2024-2027

Priorytet I. Ochrona dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Baruchowo		
Kierunki działań	Zadania	Termin realizacji
opieką nad zabytkami	porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną.	

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 8. Kierunki działań oraz zadania przyjęte przez gminę Baruchowo – priorytet II

Priorytet II. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego		
Kierunki działań	Zadania	Termin realizacji
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	- Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, - Wdrażanie zapisów gminnych/ lokalnych programów rewitalizacji w realizacji zagospodarowania przestrzennego (w tym w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego).	2024-2027

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 9. Kierunki działań oraz zadania przyjęte przez gminę Baruchowo – priorytet III

Priorytet III. Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości		
Kierunki działań	Zadania	Termin realizacji
Zapewnienie dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym	- Udostępnienie informacji o zabytkach na stronie internetowej gminy, - Utworzenie systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego.	2024-2027
Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	- Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego, - Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych, - Wspieranie i upowszechnianie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć.	2024-2027
Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane	- Weryfikacja obiektów wpisanych do rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków pod kątem zgodności ze stanem faktycznym, - Prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów wpisanych do ewidencji zabytków.	2024-2027

z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym		
Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej	- Wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej (m.in. za pomocą tablic informacyjnych) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego, - Tworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej.	2024-2027

Źródło: Opracowanie własne

Zadania określone przez Gminę Baruchowo planowane są do realizacji w sposób ciągły w okresie obowiązywania Programu, tj. w latach 2024-2027. Będą one finansowane głównie ze środków własnych, budżetu Gminy Baruchowo, a w miarę możliwości uzyskania wsparcia z zewnątrz, również ze środków zewnętrznych, w tym funduszy europejskich. W poniższej tabeli przedstawiono sprecyzowane zadania z zakresu opieki nad zabytkami.

Tabela 10. Sprecyzowane zadania do realizacji przez Gminę Baruchowo z zakresu opieki nad zabytkami

Nazwa przedsięwzięcia	Termin realizacji	Szacowany koszt realizacji	Planowane źródło finansowania
Wykonanie prac konserwatorsko – restauratorskich na terenie parku dworskiego w Baruchowie	2024	700 000,00 zł	Polski Ład
Wykonanie prac konserwatorsko – restauratorskich w kościele parafialnym p.w. Świętej Trójcy w Kłotnie	2024-2025	800 000,00 zł	Polski Ład

Źródło: Urząd Gminy Baruchowo

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Zadania określone w niniejszym Programie będą wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- instrumentów prawnych** – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, budowę parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru lub wojewódzkiej ewidencji zabytków obiektów będących własnością Gminy Baruchowo, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- instrumentów finansowych** – obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością Gminy Baruchowo, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;

- c) **instrumentów koordynacji** – obejmujących między innymi realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- d) **instrumentów społecznych** – obejmujących m.in. działania edukacyjne i promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- e) **instrumentów kontrolnych** – obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Program opieki nad zabytkami, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przedstawiony Radzie Gminy Baruchowo, w celu przyjęcia go uchwałą (zgodnie z pkt 3 art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Program opracowywany jest na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Wójt jest odpowiedzialny za sporządzanie co dwa lata sprawozdań z realizacji zadań Programu i przedstawienie ich Radzie Gminy Baruchowo.

Głównym odbiorcą niniejszego Programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców gminy Baruchowo. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad nimi oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

W poniższej tabeli przedstawiono przykładowe kryteria prowadzenia oceny realizacji Programu.

Tabela 11. Kryteria prowadzenia oceny realizacji Programu

Nazwa priorytetu	Wskaźniki
Priorytet I. Ochrona dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Baruchowo	- Liczba zabytków, w ramach których przeprowadzono prace remontowo-konserwatorskie; - Kwota pozyskanych środków zewnętrznych na prace remontowo-konserwatorskie zabytków; - Liczba obiektów zabytkowych, w ramach których przeprowadzono prace porządkowe; - Liczba zespołów zabytkowej zieleni poddana rewaloryzacji; - Liczba wspartych podmiotów/ właścicieli prywatnych;

Nazwa priorytetu	Wskaźniki
	- Liczba zabytków na których zamontowano iluminacje; - Liczba umieszczonych tablic informacyjnych na zabytkach; - Liczba osób zatrudnionych do realizacji prac porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną.
Priorytet II. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego	- Liczba opracowanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego; - Liczba zrealizowanych projektów z lokalnego programu rewitalizacji.
Priorytet III. Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości	- Liczba zamieszczonych informacji o zabytkach na stronie internetowej gminy; - Liczba utworzonych systemów informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego; - Liczba zorganizowanych lub wspartych konkursów i wystaw; - Liczba zajęć edukacyjnych o tematyce związanej z ochroną dziedzictwa kulturowego; - Liczba działań kulturalnych, w których promowano dziedzictwo kulturowe i lokalne tradycje; - Ilość wprowadzonych zmian w wyniku weryfikacji i aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków.

Źródło: Opracowanie własne

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Art. 71 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami mówi, iż *w zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku. Ponadto sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.*

Zgodnie z art. 73 ustawy podmioty będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające zabytek w trwałym zarządzie albo będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa, mogą ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru albo prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa.

Z kolei zgodnie z art. 74 ustawy dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez:

- 1) ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków budżetu państwa, z części, której dysponentem jest ten minister;
- 2) wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda.

Dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa jest udzielana ze środków budżetu państwa, z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Zgodnie z art. 81 w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Poniżej przedstawiono możliwe źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych. Zasadne jest sprawdzenie możliwości ubiegania się o wsparcie w instytucjach każdorazowo przed złożeniem wniosku o dotację.

Istnieje możliwość finansowania zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami z następujących źródeł:

- Rady Gminy (budżet Gminy Baruchowo);
- Rady Powiatu (budżet powiatu);
- Sejmiku Województwa (budżet województwa);
- Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda);
- Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego) oraz innych ministrów;
- Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (w ramach programu „Ochrona i przywracanie różnorodności biologicznej i krajobrazowej” oraz Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej);
- Środków Unii Europejskiej i innych środków pomocowych na lata 2021-2027;
- Funduszu Kościelnego w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji (dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej

i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

- Środków prywatnych (osoby fizyczne, organizacje pozarządowe - stowarzyszenia, fundacje, kościelne osoby prawne).

11. Załączniki

Załącznik 1. Wykaz zabytków nieruchomych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Baruchowo

Załącznik 2. Wykaz stanowisk archeologicznych na terenie gminy Baruchowo

Załącznik 1. Wykaz zabytków nieruchomych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Baruchowo

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
—	Baruchowo	<u>zespół dworsko – parkowy :</u>		1984.07.20 – A/1245/1-2 (dawny nr rej. zab. – 129/A)
1.		dwór - duża fiszka wez	XIX w. k.	
2.		park dworski	XIX w. k.	
3.		aleja dojazdowa lipowa	XIX w. k.	
4.	Boża Wola	krzyż przydrożny	I. 30-te XX w., rem. I. 80-te XX w.	
—	Czarne	<u>zespół dworsko – parkowy :</u>	XIX/XX w.	1984.09.17 – A/1223/1-2 (dawny nr rej. zab. – 160/A)
5.		dwór drewniany - duża fiszka wez	1870	
6.		park dworski	XIX w. 2 poł.	
7.		gajówka drewniana	XIX w. k.	
8.	Czarne	krzyż przydrożny	I. 30-te XX w., rem. I. 80-te XX w.	
9.	Goreń Duży	dom drewniany 26	1900 ok.	
10.	Goreń Duży	dom drewniany 38	XX w. pocz.	
11.	Goreń Duży	krzyż przydrożny	1886 r., I. 30-te XX w., 1980	
12.	Goreń Duży	krzyż przydrożny	I. 30-te XX w., przebud. I. 70-te XX w.	
13.	Goreń Duży	kapliczka przydrożna z figurą MB	I. 30-te XX w., rem. 1996	
14.	Goreń Nowy	dom drewniany 5	XX w. pocz.	
15.	Goreń Nowy	dom drewniany 11	XX w. pocz.	
16.	Goreń Nowy	krzyż przydrożny	I. 30-te XX w., rem. I. 80-te XX w.	
17.	Grodno	gródek stożkowaty		1986.12.30 – C/134 (dawny nr rej. zab. 216/A)
18.	Grodno	krzyż przydrożny	I. 30-te XX w., rem. I. 80-te XX w.	

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Baruchowo na lata 2024-2027

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
19.	Grodno	kapliczka przydrożna	I. 30-te XX w., przebud. 2012	
20.	Grodno Kolonia	figura przydrożna MB	I. 30-te XX w., przebud. 2009	
—	Kłótno	<u>zespół kościoła parafialnego:</u>		
21.		kościół parafialny rzymskokatolicki pw. św. Trójcy wraz z terenem przykościelnym w granicach ogrodzenia - duża fiszka wez	1878-1881	1995.01.20 – A/716 (dawny nr rej. zab. – 359/A)
22.		dzwonnica	1880 ok.	
23.		plebania	1920 ok.	
24.		budynek gospodarczy	XX w. pocz.	
25.		ogrodzenie	XIX/XX w.	
26.		figura Jezusa Chrystusa	1948	
27.		starodrzew		
28.	Kłótno	<u>cmentarz parafialny rzymskokatolicki</u> (historyczne nagrobki, starodrzew)	1900 ok.	
29.		ogrodzenie z bramą	XX w. 1 poł.	
30.	Kłótno	<u>d. cmentarz parafialny rzymskokatolicki</u> (pozostałości historycznych nagrobków, starodrzew)	XIX w. k.	
31.		słupy bramne	XIX w. k.	
32.	Kurowo	figura św. Tekli (obok 2 lipy)	1776	
33.	Kurowo	figura przydrożna MB	1919	
34.	Kurowo	krzyż przydrożny	I. 30-te XX w., rem. I. 80-te XX w.	
35.	Kurowo	krzyż przydrożny	I. 30-te XX w., rem. I. 80-te XX w.	
36.	Kurowo – Babia Góra	kapliczka przydrożna z figurą MB	I. 30-te XX w., przebud.	
37.	Kurowo – Babia Góra	krzyż przydrożny	I. 30-te XX w., rem. I. 80-te XX w.	
38.	Kurowo Parcele	kapliczka przydrożna na drzewie	I. 60-te XX w.	
39.	Kurowo	szpaler kasztanowców		

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Baruchowo na lata 2024-2027

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Czas powstania	Rejestr zabytków
40.	Leonowo	cmentarz ewangelicki : historyczne nagrobki (szczątkowe), starodrzew	1900 ok.	
41.	Okna	dom drewniany 19	1890 ok.	
42.	Okna	dom drewniany 21 (d. nr 22)	XIX w. k.	
43.	Okna	dom drewniany 25	1880 ok.	
44.	Okna	dom drewniany 31	XIX w. k.	
45.	Okna	kapliczka przydrożna	I. 30-te XX w., przebud.1996	
46.	Okna (Dębowo Żwirownia)	figura przydrożna Chrystusa	1934 r.	
47.	Skrzynki	figura przydrożna MB	I. 30-te XX w.	
48.	Skrzynki	kapliczka przydrożna	I. 30-te XX w., przebud. 2000	
49.	Patrówek	kapliczka przydrożna	I. 30-te XX w., przebud. 2019	
50.	Stare Kurowo	kapliczka przydrożna z figurą MB	I. 30-te XX w., przebud. 2009	
51.	Stare Kurowo	figura przydrożna MB	I. 30-te XX w., przebud. 2017	
52.	Świątkowice - Patrowo	aleja lipowa		
53.	Trzebówek	kapliczka przydrożna	1927	
—	Zawada Nowa	<u>zespół dworsko – parkowy :</u>		
54.		dwór	XIX w. 1 poł.	
55.		budynek inwentarski	XIX w. 2 poł.	
56.		park dworski	XIX w. poł.	
57.	Zawada Nowa	krzyż przydrożny	I. 30-te XX w.	
58.	Zakrzewo	figura przydrożna MB	I. 30-te XX w., 1961, po 2000	
59.	Zakrzewo	park dworski	XIX w. 2 poł.	1984.07.25 – A/1307 (dawny nr rej. zab. – 130/A)

Załącznik 2. Wykaz stanowisk archeologicznych na terenie gminy Baruchowo

Lp.	Miejscowość	Gmina	Nr stan	Nr AZP	Nr na AZP	Funkcja	Kultura	Bliższa chronologia
1	Więśławice	Baruchowo	14	50-49	67	osada		późne średniowiecze XIV - XV w.
2	Więśławice	Baruchowo	16	50-49	69	osada		późne średniowiecze XIV - XV w.
3	Goreń Duży	Baruchowo	1	50-50	1	śląd osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	neolit
4	Goreń Duży	Baruchowo	2	50-50	2	śląd osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	neolit
5	Goreń Duży	Baruchowo	3	50-50	3	śląd osadnictwa		III okres wczesne średniowiecze
6	Goreń Duży	Baruchowo	4	50-50	4	osada	k. pucharów lejkowatych	
						osada		późne średniowiecze XV - XVI w.
7	Goreń Duży	Baruchowo	5	50-50	5	śląd osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	neolit
						osada		III okres wczesne średniowiecze
8	Goreń Duży	Baruchowo	6	50-50	6	śląd osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	neolit
9	Goreń Duży	Baruchowo	7	50-50	7	osada	k. pucharów lejkowatych	neolit
10	Goreń Duży	Baruchowo	8	50-50	8	osada	k. pucharów lejkowatych	neolit
11	Goreń Duży	Baruchowo	9	50-50	9	obozowisko	k. ceramiki sznurowej	
12	Goreń Duży	Baruchowo	10	50-50	10	osada		II okres wczesne średniowiecze
						osada		późne średniowiecze/nowożytny XIV-XVI w.
13	Goreń Duży	Baruchowo	11	50-50	11	śląd osadnictwa		neolit/epoka brązu
14	Goreń Duży	Baruchowo	12	50-50	12	osada		neolit
15	Goreń Duży	Baruchowo	13	50-50	13	osada	k. pucharów lejkowatych	neolit
						śląd osadnictwa		późne średniowiecze XV - XVI w.
16	Goreń Nowy	Baruchowo	1	50-50	14	osada	k. pucharów lejkowatych	neolit
17	Lubaty	Baruchowo	3	50-51	1	śląd osadnictwa		pradzieje
						punkt osadniczy		wczesne średniowiecze XI- XIII w.
18	Lubaty	Baruchowo	4	50-51	2	śląd osadnictwa		nowożytny
19	Lubaty	Baruchowo	5	50-51	3	śląd osadnictwa	k. trzciniecka	II okres epoki brązu
20	Lubaty	Baruchowo	6	50-51	4	śląd osadnictwa		pradzieje

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Baruchowo na lata 2024-2027

Lp.	Miejscowość	Gmina	Nr stan	Nr AZP	Nr na AZP	Funkcja	Kultura	Bliższa chronologia
21	Lubaty	Baruchowo	1	50-51	5	ślad osadnictwa		epoka kamienia
22	Lubaty	Baruchowo	7	50-51	6	ślad osadnictwa	k. świderska	schyłkowy paleolit
						ślad osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	neolit
23	Baruchowo	Baruchowo	1	51-49	1	osada		wczesne średniowiecze - późne średniowiecze XIII-XIV w.
24	Baruchowo	Baruchowo	2	51-49	2	ślad osadnictwa		III okres wczesne średniowiecze
25	Baruchowo	Baruchowo	3	51-49	3	ślad osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	
26	Grodno	Baruchowo	1	51-49	22	gródek stożkowy		późne średniowiecze XIV w.
27	Grodno	Baruchowo	2	51-49	23	osada		późne średniowiecze XIV - XV w.
28	Grodno	Baruchowo	3	51-49	24	ślad osadnictwa		epoka kamienia
29	Grodno	Baruchowo	4	51-49	25	ślad osadnictwa		III okres wczesne średniowiecze
30	Kolonia Grodni	Baruchowo	1	51-49	27	ślad osadnictwa		nowożytny XVI-XVII w.
31	Kurowo Kolonia	Baruchowo	1	51-49	30	osada		III okres wczesne średniowiecze
32	Kurowo Kolonia	Baruchowo	2	51-49	31	ślad osadnictwa	k. łużycka	
						ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze - późne średniowiecze XIII-XIV w.
33	Świątkowice	Baruchowo	4	51-49	38	ślad osadnictwa		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.
34	Świątkowice	Baruchowo	5	51-49	39	ślad osadnictwa		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVI w.
35	Baruchowo	Baruchowo	4	51-49	73	cmentarzysko szkieletowe		późne średniowiecze/nowożytny
36	Czarne	Baruchowo	1	51-50	1	ślad osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	
37	Klótno	Baruchowo	1	51-50	5	ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze XII w.
38	Klótno	Baruchowo	2	51-50	6	osada	k. amfor kulistych	neolit/epoka brązu
39	Klótno	Baruchowo	3	51-50	7	osada	k. łużycka	IV okres epoki brązu
40	Klótno	Baruchowo	4	51-50	8	ślad osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	neolit
41	Klótno	Baruchowo	5	51-50	9	osada	k. pucharów lejkowatych	neolit
42	Klótno	Baruchowo	6	51-50	10	ślad osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	neolit
43	Klótno	Baruchowo	7	51-50	11	ślad osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	neolit
44	Klótno	Baruchowo	8	51-50	12	osada	k. pucharów lejkowatych	neolit
45	Klótno	Baruchowo	9	51-50	13	osada	k. amfor kulistych	neolit

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Baruchowo na lata 2024-2027

Lp.	Miejscowość	Gmina	Nr stan	Nr AZP	Nr na AZP	Funkcja	Kultura	Bliższa chronologia
						ślad osadnictwa		III okres wczesne średniowiecze
46	Kłótno	Baruchowo	10	51-50	14	osada	k. amfor kulistych	neolit
47	Kłótno	Baruchowo	11	51-50	15	osada		późne średniowiecze/nowożytny XIV-XVII w.
48	Kłótno	Baruchowo	12	51-50	16	ślad osadnictwa		neolit
49	Kłótno	Baruchowo	13	51-50	17	osada		III okres wczesne średniowiecze
50	Kłótno	Baruchowo	14	51-50	18	osada	k. pucharów lejgowatych	neolit
						ślad osadnictwa		III okres wczesne średniowiecze
51	Kłótno	Baruchowo	15	51-50	19	ślad osadnictwa		neolit
52	Kłótno	Baruchowo	16	51-50	20	ślad osadnictwa		III okres wczesne średniowiecze
53	Kłótno	Baruchowo	17	51-50	21	ślad osadnictwa	k. pucharów lejgowatych	neolit
54	Kłótno	Baruchowo	18	51-50	22	ślad osadnictwa		późne średniowiecze XIV - XV w.
55	Kłótno	Baruchowo	19	51-50	23	osada	k. pucharów lejgowatych	neolit
56	Kłótno	Baruchowo	20	51-50	24	ślad osadnictwa		neolit
57	Kłótno	Baruchowo	21	51-50	25	osada	k. pucharów lejgowatych	neolit
58	Kłótno	Baruchowo	22	51-50	26	osada	k. pucharów lejgowatych	neolit
59	Kłótno	Baruchowo	23	51-50	27	ślad osadnictwa		neolit
60	Kłótno	Baruchowo	24	51-50	28	ślad osadnictwa		późne średniowiecze XIV w.
61	Kłótno	Baruchowo	25	51-50	29	ślad osadnictwa	k. pucharów lejgowatych	neolit
62	Kłótno	Baruchowo	26	51-50	30	ślad osadnictwa	k. pucharów lejgowatych	neolit
63	Kłótno	Baruchowo	27	51-50	31	ślad osadnictwa	k. amfor kulistych	epineolit
64	Kłótno	Baruchowo	28	51-50	32	ślad osadnictwa	k. pucharów lejgowatych	neolit
65	Kłótno	Baruchowo	29	51-50	33	ślad osadnictwa		III okres wczesne średniowiecze
66	Kłótno	Baruchowo	30	51-50	34	ślad osadnictwa	k. pucharów lejgowatych	neolit
67	Kłótno	Baruchowo	31	51-50	35	ślad osadnictwa		neolit
68	Kłótno	Baruchowo	32	51-50	36	osada	k. pucharów lejgowatych	neolit
69	Kolonia Dębowo	Baruchowo	1	51-50	37	ślad osadnictwa	k. pucharów lejgowatych	neolit
70	Kolonia Kurowo	Baruchowo	3	51-50	38	ślad osadnictwa	k. pucharów lejgowatych	neolit

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Baruchowo na lata 2024-2027

Lp.	Miejscowość	Gmina	Nr stan	Nr AZP	Nr na AZP	Funkcja	Kultura	Bliższa chronologia
71	Kolonia Kurowo	Baruchowo	4	51-50	39	osada	k. pucharów lejkowatych	neolit
72	Kolonia Kurowo	Baruchowo	5	51-50	40	śląd osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	neolit
73	Kolonia Kurowo	Baruchowo	6	51-50	41	śląd osadnictwa		neolit
74	Nowa Wieś	Baruchowo	1	51-50	42	śląd osadnictwa		neolit
75	Patrówek	Baruchowo	1	51-50	43	śląd osadnictwa		późne średniowiecze XIV w.
						śląd osadnictwa		nowożytny XVII-XVIII w.
76	Patrówek	Baruchowo	2	51-50	44	śląd osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	neolit
77	Patrówek	Baruchowo	3	51-50	45	śląd osadnictwa		III okres wczesne średniowiecze
78	Patrówek	Baruchowo	4	51-50	46	śląd osadnictwa	k. przeworska	okres lateński
79	Patrówek	Baruchowo	5	51-50	47	śląd osadnictwa		III okres wczesne średniowiecze
80	Patrówek	Baruchowo	6	51-50	48	śląd osadnictwa	k. amfor kulistych	neolit
81	Probstwo	Baruchowo	1	51-50	49	śląd osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	neolit
82	Probstwo	Baruchowo	2	51-50	50	śląd osadnictwa		III okres wczesne średniowiecze
83	Probstwo	Baruchowo	3	51-50	51	śląd osadnictwa		III okres wczesne średniowiecze
84	Radziszewo	Baruchowo	1	51-50	52	osada	k. pucharów lejkowatych	neolit
85	Radziszewo	Baruchowo	2	51-50	53	śląd osadnictwa		neolit
86	Trzebowo	Baruchowo	1	51-50	54	śląd osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	neolit
87	Zakrzewo Parcele	Baruchowo	1	51-50	55	osada		późne średniowiecze XIV-XV w.
88	Zakrzewo Parcele	Baruchowo	2	51-50	56	osada		wczesne średniowiecze - późne średniowiecze XIII-XIV w.
89	Zawada Nowa	Baruchowo	1	51-50	57	osada		późne średniowiecze/nowożytny XV-XVII w.
90	Zawada Piaski	Baruchowo	1	51-50	58	śląd osadnictwa		neolit
91	Zawada Piaski	Baruchowo	2	51-50	59	osada	k. pucharów lejkowatych	neolit
92	Zawada Piaski	Baruchowo	3	51-50	60	osada	k. pucharów lejkowatych	neolit
93	Zawada Piaski	Baruchowo	4	51-50	61	osada	k. amfor kulistych	neolit
94	Zawada Piaski	Baruchowo	5	51-50	62	śląd osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	neolit
95	Zawada Piaski	Baruchowo	6	51-50	63	osada	k. pucharów lejkowatych	neolit
96	Zawada Piaski	Baruchowo	7	51-50	64	śląd osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	neolit

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Baruchowo na lata 2024-2027

Lp.	Miejscowość	Gmina	Nr stan	Nr AZP	Nr na AZP	Funkcja	Kultura	Bliższa chronologia
97	Zawada Piaski	Baruchowo	8	51-50	65	ślad osadnictwa		III okres wczesne średniowiecze
98	Zawada Piaski	Baruchowo	9	51-50	66	osada		późne średniowiecze/nowożytny XIV-XVIII w.
99	Zawada Piaski	Baruchowo	10	51-50	67	osada	k. amfor kulistych	neolit
100	Zawada Piaski	Baruchowo	11	51-50	68	osada		neolit
101	Zawada Piaski	Baruchowo	12	51-50	69	osada	k. pucharów lejkowatych	neolit
102	Zawada Piaski	Baruchowo	13	51-50	70	osada	k. amfor kulistych	neolit
						ślad osadnictwa	k. trzciniecka	epoka kamienia/początek epoki brązu
103	Zawada Piaski	Baruchowo	14	51-50	71	ślad osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	neolit
104	Skrzynki	Baruchowo	1	51-50	72	osada	k. pucharów lejkowatych	neolit
105	Skrzynki	Baruchowo	2	51-50	73	ślad osadnictwa		III okres wczesne średniowiecze
106	Lubaty	Baruchowo	2	51-51	1	cmentarzysko	k. pomorska	Ha-La
						ślad osadnictwa		pradzieje
						ślad osadnictwa		nowożytny
						ślad osadnictwa	k. pucharów lejkowatych	
						obozowisko	k. amfor kulistych	neolit
107	Lubaty	Baruchowo	9	51-51	87	obozowisko	k. chojnicko-pieńkowska	mezololit
108	Lubaty	Baruchowo	10	51-51	88	ślad osadnictwa		późne średniowiecze
109	Lubaty	Baruchowo	11	51-51	89	ślad osadnictwa		pradzieje
110	Lubaty	Baruchowo	12	51-51	90	obozowisko		paleolit
						ślad osadnictwa		epoka brązu
111	Babia Góra	Baruchowo	1	52-49	21	osada		III okres wczesne średniowiecze
112	Babia Góra	Baruchowo	2	52-49	22	ślad osadnictwa		III okres wczesne średniowiecze
113	Kurowo Parcele	Baruchowo	1	52-50	22	osada		późne średniowiecze XV w.
114	Kurowo Parcele	Baruchowo	2	52-50	23	osada		wczesne średniowiecze XIII w.
115	Kurowo Parcele	Baruchowo	3	52-50	24	osada		późne średniowiecze XV w.
116	Kurowo Parcele	Baruchowo	4	52-50	25	osada		późne średniowiecze XIII-XV w.
117	Kurowo Parcele	Baruchowo	5	52-50	26	ślad osadnictwa		neolit

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Baruchowo na lata 2024-2027

Lp.	Miejscowość	Gmina	Nr stan	Nr AZP	Nr na AZP	Funkcja	Kultura	Bliższa chronologia
118	Zakrzewo	Baruchowo	1	52-50	30	osada		wczesne średniowiecze - późne średniowiecze XIII-XIV w.
						osada		późne średniowiecze XV w.
119	Zakrzewo	Baruchowo	2	52-50	31	osada		wczesne średniowiecze - późne średniowiecze XIII-XIV w.
120	Zakrzewo	Baruchowo	3	52-50	32	osada		późne średniowiecze XV w.
121	Zakrzewo	Baruchowo	4	52-50	33	osada		wczesne średniowiecze - późne średniowiecze XIII-XIV w.
122	Zakrzewo	Baruchowo	5	52-50	34	osada		wczesne średniowiecze - późne średniowiecze XIII-XIV w.
						osada		nowożytny XVI w.
123	Zakrzewo	Baruchowo	6	52-50	35	osada		wczesne średniowiecze XIII w.
124	Zakrzewo Parcele	Baruchowo	3	52-50	36	osada		wczesne średniowiecze XIII w.
125	Zakrzewo Parcele	Baruchowo	4	52-50	37	osada		późne średniowiecze XIV w.
126	Stawek	Baruchowo	1	52-50	38	osada		późne średniowiecze XIV-XV w.
127	Kurowo Parcele	Baruchowo	6	52-50	42			

Spis tabel, rysunków, załączników

Tabela 1. Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania miejscowego na terenie gminy Baruchowo	14
Tabela 2. Kalendarium części miejscowości na terenie gminy Baruchowo	19
Tabela 3. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie gminy Baruchowo wpisanych do rejestru zabytków	38
Tabela 4. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego z zapisami dotyczącymi ochrony terenów i obiektów środowiska kulturowego	40
Tabela 5. Stan zachowania i zagospodarowania zabytków znajdujących się Gminnej Ewidencji Zabytków	41
Tabela 6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy Baruchowo	49
Tabela 7. Kierunki działań oraz zadania przyjęte przez gminę Baruchowo – priorytet I	50
Tabela 8. Kierunki działań oraz zadania przyjęte przez gminę Baruchowo – priorytet II	51
Tabela 9. Kierunki działań oraz zadania przyjęte przez gminę Baruchowo – priorytet III	51
Tabela 10. Sprecyzowane zadania do realizacji przez Gminę Baruchowo z zakresu opieki nad zabytkami	52
Tabela 11. Kryteria prowadzenia oceny realizacji Programu	53
Rysunek 1. Położenie gminy Baruchowo na tle województwa kujawsko-pomorskiego i powiatu włocławskiego	16
Rysunek 2. Okolice dzisiejszej gminy Baruchowo na mapie z 1843 r.	18
Rysunek 3. Herb gminy Baruchowo	21
Rysunek 4. Mapa turystyczna gminy Baruchowo	25
Rysunek 5. Przykład rzędówki na obszarze gminy Baruchowo – wieś Kurowo-Kolonia	26
Rysunek 6. Chała kujawska na terenie gminy Baruchowo w miejscowości Okna	27
Rysunek 7. Grupa zapustna „Koza” w gminie Baruchowo	34
Rysunek 8. Przykład haftu kujawskiego	35
Rysunek 9. Wielopokoleniowy Zespół Pieśni i Tańca SWOJACY z Baruchowa w tradycyjnych strojach ludowych	36
Rysunek 10. Uroczystość dożynek parafialno-gminnych	36
Rysunek 11. Dwór w Baruchowie	43
Rysunek 12. Park dworski w Baruchowie i Lipowa Aleja Dojazdowa	44
Rysunek 13. Drewniany dwór w Czarnem	45
Rysunek 14. Park dworski w Czarnem	46
Rysunek 15. Kościół par. pw. Świętej Trójcy w Kłotnie	47
Rysunek 16. Park dworski w Zakrzewie	48
Załącznik 1. Wykaz zabytków nieruchomych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Baruchowo	58
Załącznik 2. Wykaz stanowisk archeologicznych na terenie gminy Baruchowo	61

Uzasadnienie

Gmina Baruchowo, zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40), w zakresie zadań własnych realizuje sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Obowiązek sporządzania gminnego programu opieki nad zabytkami nakłada na gminę art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 ze zm.).

Wojewódzki Konserwator Zabytków w Toruniu Delegatura we Włocławku pismem znak: WUOZ.DW.WZN.5120.5.2023.AM z dnia 19 września 2023r. pozytywnie zaopiniował Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Baruchowo na lata 2024-2027.

Przyjęcie niniejszego programu nie tylko zachęci do działań ochronnych i edukacyjnych, ale także pozwoli właściwie zadbać o obiekty wymagające opieki. Z powyższych względów przyjęcie przedmiotowej uchwały uważa się za zasadne.

Przewodniczący Rady Gminy Baruchowo

Jarosław Komorek